Achtste jaargang, nummer 6, december 2014

WMO MAGAZINE

Gemeenteraadsleden onder elkaar

In memoriam Conny Bellemakers

Ida van Dril, theatermaker met een boodschap

‘De Wmo creëert veel onzekerheid en angst’

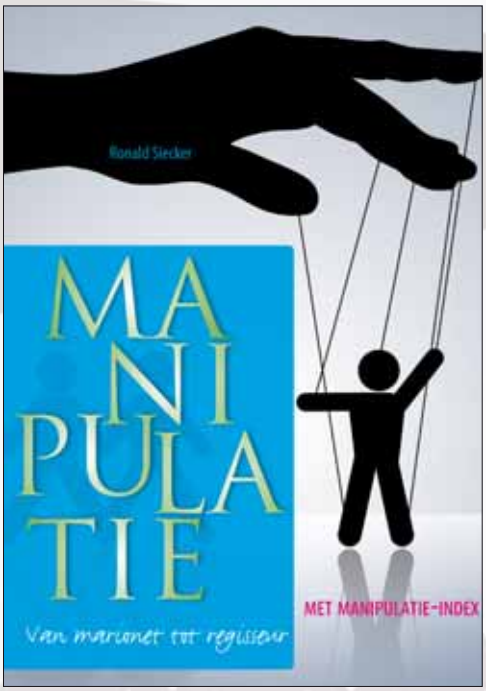

HOU ZELF DE TOUWTJES IN HANDEN

MANIPULATIE HERKENNEN ÉN TEGENGAAN

Manipulatie komt in alle gradaties voor: van smoezen en kleine leugens tot chantage, intimidatie en agressie. Als hulpverlenende professional is de kans groot dat je ermee in aanraking komt. Dankzij het boek *Manipulatie – Van marionet tot regisseur* hoor je tijdig alarmbellen afgaan. Het boek helpt je de trucs en technieken te doorzien en je ertegen te beschermen.

- Met handige manipulatie-index.
- Uiterst leesbaar en vol waargebeurde voorbeelden.
- Een *must* voor iedereen die geen marionet wil worden.

Verkrijgbaar in de boekhandel of te bestellen via de webwinkel op www.y-publicaties.nl.
ISBN 978 90 8696 153 5 | 357 pagina's | € 29,50

Auteur Ronald Siecker is arts en neurobioloog met jarenlange praktijkervaring in de psychiatrie en consultancy op het gebied van mensen, hersenen en gedrag. Hij is ook de auteur van de succesvolle boeken *Signalen & Valkuilen* en *'Ik heb een tijdbom in mijn hoofd'* uit de serie *Inzicht in psychische handicaps*.

WMO MAGAZINE

dan weet u wat er speelt

Hebt u te maken met de Wmo? Als ambtenaar, professionaal, leidinggevende, belangenbehartiger? Dan mag u *WMO Magazine* niet missen. *WMO Magazine* verschijnt zesmaal per jaar als tijdschrift en wekelijks als digitale nieuwsbrief.

Wij bieden u:
- **Nieuws & verhalen uit de gemeentelijke praktijk**
- **Interviews met invloedrijke personen**
- **Expertopinies & inzicht in Wmo-ontwikkelingen**
- **Interpretaties van juridische uitspraken**

Neem nu een jaarabonnement op *WMO Magazine*.
Bel 0172 47 60 85 of stuur een
mail aan linda@spabonneeservice.nl.

Afscheid

We nemen afscheid. Niet als *Wmo Magazine*, hoor! We nemen afscheid van de Wmo 2007. Vanaf 1 januari aanstaande zal niets meer hetzelfde zijn. De Wmo wordt serieus. Jarenlang is er gesproken over – zoals onze columniste Conny Bellemakers dat noemde – zelfredzaam zijn, eigen verantwoordelijkheid, mondige cliënt, inspraak en medezeggenschap. Vanaf nu wordt dat echt menens. Mensen krijgen meer eigen verantwoordelijkheid, ook wettelijk gezien. Kunnen ze die aan? Dat zullen we in 2015 al (een beetje) kunnen zien.
Krijgen ze ook meer inspraak en medezeggenschap? De tijd zal het leren. In dit nummer geeft Inge van Dommelen alvast een voorzet voor hoe je jezelf als gemeenteraad of Wmo-raad meer zeggenschap geeft. Want lijdzaam afwachten tot 'ze' die zeggenschap komen brengen, dat werkt niet. 'Een suffige Wmo-raad blijft binnen zitten wachten,' zegt Hans-Martin Don. 'Een slimme Wmo-raad zoekt de cliënten op.' Hans Beltman (Aandacht voor Iedereen) zegt het ook scherp: 'Ik denk dat het jaar 2015 een mooi jaar is om het functioneren van de Wmo-raad te agenderen en voor de vraag in hoeverre een Wmo-raad erin slaagt de kwetsbare burger te bereiken.' *Wmo Magazine* blijft het op de voet volgen, juist in het spannende jaar 2015! We doen dat met frisse energie, maar tot mijn grote spijt zonder onze zeer gewaardeerde columniste Conny Bellemakers, van wie we aan het eind van dit nummer afscheid nemen.

Stan Verhaag
Hoofdredacteur

4 **'Ik wil een spiegel voorhouden'**
Haar voorstelling 'Oma's oma' gaat over het accepteren van veranderingen. En dat adviseert Ida van Dril (31) ook aan mensen die moeite hebben met de veranderingen in de zorg.

10

Wordt 2015 het jaar van de tegenspraak?
De kwaliteit van zorg is in handen gelegd van de volksvertegenwoordiging en de burgers zelf. Tegenspraak is dan ook noodzakelijk om samen te bepalen wat echt nodig is als 'sociaal vangnet'. De visie van Inge van Dommelen.

12 **'Gemeenteraad, laat je de burger meedoen?'**
Hoe betrek je als gemeenteraad burgers en cliënten bij je Wmo-beleid? 'Aandacht voor Iedereen' (AvI) organiseerde een werkconferentie voor gemeenteraadsleden. 'Had deze bijeenkomst maar drie maanden eerder plaatsgevonden!'

24

Gevraagd: moed (3x)
De roep om zelfredzame burgers klinkt luider dan ooit. Inge Broere en Tom de Haas schreven er een boek over. 'Het vergt bestuurlijke, professionele en burgerlijke moed om de verzorgingsstaat achter je te laten.'

En verder

18 Nadja Jungmann
22 Paul Jeukens
28 Wim Peters
30 IM Conny Bellemakers

Colofon

WMO Magazine
Nr. 6, december 2014
WMO Magazine is een uitgave van Y-Publicaties. WMO Magazine informeert beleidsmakers en dienstverleners over beleidsrelevante ontwikkelingen ten aanzien van de Wmo. WMO Magazine verschijnt wekelijks als digitale nieuwsbrief en zesmaal per jaar als magazine.

Redactieadres
Y-Publicaties, Postbus 10208
1001 EE Amsterdam
E-mail: wmo@y-publicaties.nl
Tel. 020-5206060
Fax. 020-5206061

Uitgever: Ralf Beekveldt
Hoofdredactie: Stan Verhaag
Lay-out: Thomson Digital
Opmaakbegeleiding: Hans Jansens (Impaginator.nl)

Medewerkers: Conny Bellemakers, Paul Jeukens, Christian de Kriek, Wim Peters
Coverfoto: Ida van Dril, gefotografeerd door Goedele Monnens op station Haarlem.
Druk: Prisma Print

Digitale nieuwsbrief ontvangen?
Wilt u de *digitale* nieuwsbrief van WMO Magazine wekelijks ontvangen? Stuur dan een e-mail naar: linda@spabonneeservice.nl

Advertenties
Cross Media Nederland BV
Nieuwe Haven 133
3116 AC Schiedam
T: 010 - 7421023
E: gezondheidszorg@crossadvertising.nl
W: www.crossmedianederland.com

Abonnementen
Postbus 105
2400 AC Alphen aan den Rijn
Tel. 0172 - 47 60 85
Fax. 0172 - 47 60 85
Abonnementen lopen automatisch door, tenzij uiterlijk 30 dagen voor de vervaldatum wordt opgezegd.

Prijzen (per jaar)
Jaarabonnement particulier € 103,95
Jaarabonnement instelling € 132,50
5 of meer exx. op 1 adres € 60,50
Wmo-koepelabonnement: 15 procent korting
1 abonnement op naam van Wmo-raad mét 3 mailadressen voor digitale nieuwsbrief € 85
Lid van Wmo-raad en geen vergoeding voor abonnement? Dan betaalt u € 65,-. Wordt uitsluitend verstuurd naar een particulier adres.
Deze prijzen zijn inclusief btw en verzendkosten. Na aanmelding krijgt u een acceptgiro toegezonden.

Auteursrecht
Behoudens de door de wet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Ida van Dril, theatermaker met een boodschap

‘Ik wil mensen een spiegel voorhouden’

Haar voorstelling ‘Oma’s oma’ gaat over het accepteren van veranderingen. En dat adviseert Ida van Dril (31) ook aan mensen die moeite hebben met de veranderingen in de zorg. ‘Richt je op wat je kunt leren van verandering.’

‘Je zult mij niet zo snel in een voorstelling zien met een hoog entertainmentgehalte,’ zegt Ida van Dril. ‘Zulke voorstellingen moeten er zeker zijn, maar ik denk dat je met theater nog méér kunt doen. Mensen een spiegel voorhouden bijvoorbeeld. De andere kant van een verhaal laten zien. Dat vind ik het mooiste van mijn vak: dat mensen na afloop naar buiten lopen en zeggen: “Zo had ik het eigenlijk nog niet bekeken.” Of: “Je hebt gelijk.” Die reacties, daar doe ik het voor.’

Kunt u een concreet voorbeeld geven van zo’n recente reactie?

‘Op 8 november van dit jaar speelde ik Oma’s oma tijdens de Dag van de Mantelzorg. Na afloop zei een vrouw: “Nu ik uw voorstelling heb gezien, moet ik toch eventjes mijn moeder bellen.” Het thema van de voorstelling is dat veel mensen zich afzetten tegen ouder worden, dat ze er niet mee willen en kunnen omgaan. Uiteindelijk accepteert de hoofdpersoon, Merel, dat haar oma ouder wordt en gaat ze terug naar oma. De vrouw die mij aansprak na de voorstelling, had ook moeite om onder ogen te zien dat haar moeder ouder aan het worden is. Na afloop realiseerde ze zich dat ze weer naar haar moeder toe moest. “Want het blijft mijn moeder. Ik kan haar niet zomaar laten zitten.”
‘Ook heel mooi vond ik de reactie van een vrouw die vrijwilliger is bij een koor. In dat koor zingen veel mensen met dementie. Ze bevinden zich in diverse stadia van de ziekte. Zo zijn er koorleden die alleen nog koffie kunnen drinken met een rietje. De vrijwilligster bekende dat ze een aversie heeft tegen het helpen van koorleden met hun koffie met een rietje. “Maar nu ik deze voorstelling heb gezien,” zei ze, “denk ik: dat zijn toch ook mensen. Ik ga nu bij mezelf te rade. Ik realiseer me dat ik die mensen misschien af en toe een beetje links laat liggen. Ik vind het effect van Alzheimer op mensen heel confronterend. Maar nu ik uw voorstelling gezien heb, denk ik dat ik die mensen meer aandacht moet geven, hoe moeilijk ik dat zelf ook vind.”
Nou, met zo’n reactie is voor mij de avond geslaagd! Al is er maar één iemand die dat zegt, dan ben ik al blij. Het zaadje

‘Ik hoop dat ik ook nog onbevangen ben als mijn ouders oud zijn’

Foto’s: Goedele Monnens

Wie is Ida van Dril?

Theatermaker en actrice Ida van Dril studeerde in 2005 af aan de opleiding Theatermaken in Amsterdam. ‘Dat houdt in dat je zelf je voorstellingen maakt,’ legt ze uit. ‘Je vraagt zelf subsidie aan, schrijft zelf, speelt zelf en ontwerpt het decor. Tegenwoordig word ik ondersteund door een creatief team vanuit productiehuis Studio Peer in Gorinchem. Dat team bestaat uit onder anderen Fred Delfgaauw, hij is mijn vaste regisseur en tekstschrijver, en Kathelijne Monnens, zij maakt de prachtige poppen.’ In 2010 debuteerde Ida van Dril met de voorstelling ‘Oma’s oma’, gericht op kinderen én volwassenen. In het theater speelde ze Oma’s oma inmiddels zo’n 250 keer, sinds anderhalf jaar speelde ze Oma’s oma dertig keer in zorgcentra en Alzheimercafés. Daarnaast werkt Ida van Dril als actrice bij theatergezelschappen.

Scène uit de voorstelling ‘Oma’s oma’. Ida van Dril samen met de pop die symbool staat voor Merel’s oma.

‘Mijn inspiratie voor Oma’s oma haalde ik dicht bij huis. Ik *ben* namelijk Merel’

planten bij mensen, hen aan het denken zetten, dat vind ik het mooiste van mijn vak.’

Waar gaat Oma’s oma over?

‘Oma’s oma vertelt het verhaal van Merel. Zij is een jaar of 9 en heeft een heel goede band met haar oma. Ze komt altijd bij oma, ze speelt er, oma vertelt verhalen, ze gaan samen op drakenjacht in de tuin van oma. Maar op een gegeven moment lukt dat niet meer, want oma wordt ouder. Ze vergeet dingen. Ze stopt plotseling met spelen en gaat dan iets anders doen. Of ze vraagt rare dingen aan Merel. Oma is oma niet meer. De voorstelling begint als Merel heel boos naar de zolder gaat en tegen oma roept: “Oma, ik ga niet meer met jou spelen tot je normaal doet! Tot die tijd blijf ik op zolder.” Dus daar zit ze dan, op zolder. Ze raakt er in gesprek met een paar oude knuffels, zowel van oma als van haar zelf. En een van die knuffels zegt tegen haar: “Merel, dit gebeurt nu eenmaal met oma’s. Toch blijft ze wel je oma.” Dat wil Merel natuurlijk niet inzien. Een van de knuffels gaat vervolgens een verhaal vertellen dat symbool staat voor Merel en oma. Dankzij dit sprookje beseft Merel dat het eigenlijk niet zo leuk is om iemand te verstoten en in de steek te laten. Misschien moet ze toch wel terug naar oma. De voorstelling laat dus zien dat iemand zich aanvankelijk sterk afzet tegen de verandering: “Ik wil dit niet!” Mijn boodschap is echter dat een mens zich wel kan verzetten tegen verandering, maar uiteindelijk moet hij of zij de verandering toch accepteren, want anders blijf je alleen maar boos en verdrietig. Uiteindelijk accpteert Merel dat en gaat ze terug naar oma.’

Waar haalde u de inspiratie voor deze voorstelling vandaan?

‘Die haalde ik dicht bij huis. Ik *ben* namelijk Merel. Toen ik een jaar of dertien was, werden allebei mijn oma’s ziek. De ene kreeg Parkinson, de andere Alzheimer. Toevalligerwijze woonden ze ook nog naast elkaar. Van mijn dertiende tot mijn eenentwintigste ging ik op zaterdagochtend eerst naar mijn ene oma om te helpen en te eten, en ‘s middags naar de andere om te helpen. Om een uur of vier fietste ik dan weer naar huis. Zo maakte ik van dichtbij beide aftakelingsprocessen mee. De fysieke aftakeling van mijn oma met Parkinson, de geestelijke aftakeling van mijn oma met Alzheimer. Dat heeft heel veel indruk gemaakt. Maar het verschil tussen Merel en mij is dat ik niet wegliep. Op de een of andere manier vond ik de kracht om mijn oma’s te blijven opzoeken. Maar om mij heen zag ik wel mensen die zich afzetten tegen de ziektes en het verval; die angst hadden om te zien dat hun oma of moeder veranderde. Als puber begreep ik die angst niet. Ja, oma kwijlde, dat zag ik ook. Maar ze was toch nog steeds onze oma of onze moeder? Later besefte ik pas dat het voor veel mensen heel heftig is om dat proces van dichtbij te zien plaatsvinden. Zo kreeg ik het idee om een voorstelling te maken met als boodschap: ook al is iemand eng, hij of zij blijft je buurman- of vrouw, blijft je opa of oma, blijft je vader of moeder.’

Nam u het de andere mensen kwalijk dat ze anders reageerden dan u?

‘Ja. Je kon toch gewoon praten met oma? Dat was toch helemaal niet eng? Maar achteraf heb ik meer begrip gekregen voor hun reacties. Ik heb mijn oma op de wc geholpen; daarvoor moet je nu eenmaal een mentale drempel over. Nu ik wat ouder ben, kan ik me heel goed voorstellen dat die drempel voor sommigen heel hoog is. Ik ben dan ook heel benieuwd hoe ik straks zelf reageer als mijn eigen ouders oud worden en wellicht langzaam aftakelen. Ik ben zelfs een beetje bang dat ik straks ook zo’n drempel ervaar. Als puber was ik heel onbevangen. Hup, ik deed het gewoon. Wat ik met mijn voorstelling probeer over te brengen, namelijk dat je de mens achter de ziekte moet blijven zien, hoop ik straks zelf ook nog te kunnen.’

Hoe reageren bezoekers op de voorstelling?

‘De voorstelling wordt zowel in theater als in zorgcentra en de cafés heel goed ontvangen. De theaterversie duurt 50 minuten, de korte versie duurt 25 minuten. Die laatste versie is geschikter voor ouderen. Ik laat dan drie scènes zien en vertel tussendoor het een en ander over de complete voorstelling. Daarna is er even pauze en vervolgens kunnen de bezoekers vragen stellen. Dan komen de gesprekken los. Dat is eigenlijk nog het mooist.

‘Mensen reageerden in het theater vaak heel ontroerd en verrast. De bewoners van de zorgcentra en bezoekers van de Alzheimercafés zijn al beter bekend met het thema Alzheimer. De ontroering is bij hen zeker zo groot als in het theater, met name bij de mantelzorgers. En dementerenden zelf vinden vooral het theateraspect fantastisch. Ik werk met drie grote poppen. Met name dementerenden die al wat meer kinds zijn, reageren op die poppen precies hetzelfde als kinderen: heel primair. Dat vind ik zo mooi om te zien! Ze geloven heel erg in die poppen. Ze willen ze aanraken en er komen verhalen los. Ze vertellen dat ze vroeger zelf poppen maakten en vragen of ik de poppen ook zelf heb gemaakt. Vaak snappen ze het verhaal van de voorstelling niet helemaal, maar de kleuren en de sfeer geeft hen het gevoel dat ze in het theater zijn.’ ➲

‘Wat de overheid wil klinkt prachtig, maar verandering – ook binnen de Wmo – creëert veel onzekerheid en angst’

Gaan de gesprekken na de pauze alleen over persoonlijke ervaringen of ook over de Wmo en de veranderingen in de zorg?

‘Dat laatste komt de laatste maanden wel ter sprake, ja. Je voelt dat mensen angst hebben voor de veranderingen die eraan zitten te komen vanaf 2015. Ik merk dat er onzekerheid is. Onbekend maakt onbemind. Mensen weten niet wat ze kunnen verwachten in 2015 en dat uiten ze. “Wij hebben een zorggroep en we willen graag dat je komt spelen in 2015, maar we weten niet of we dan nog wel bestaan.” Met één verzorgingshuis heb ik nu al anderhalf jaar contact, maar telkens komt het niet tot een voorstelling, omdat er de ene keer een bezuinigingsronde plaatsvindt en de andere keer opeens andere mensen worden aangesteld.’

Het is een zelfde reactie als die u beschrijft in uw voorstelling: angst voor verandering.

‘Ja, dat klopt. Ik probeer dus in het gesprek met bezoekers altijd de link te leggen naar mijn eigen voorstelling. Ook daarin gaat het over verandering, in dat geval over verandering van mensen. En verandering is altijd spannend. Wat de overheid nu wil klinkt allemaal heel mooi en prachtig, maar verandering – ook binnen de Wmo – creëert veel onzekerheid en angst.’

Is uw boodschap wat betreft de veranderingen in 2015 dezelfde als de boodschap in uw voorstelling, namelijk dat je je tegen verandering wel kunt verzetten, maar dat je toch gewoon dóór moet?

‘Ja, op een subtiele manier probeer ik dat duidelijk te maken. Mijn boodschap aan mensen die zich zorgen maken is precies dezelfde als die van mijn voorstelling: richt je vooral op wat je kunt *leren* van verandering. Ik ben zelf natuurlijk geen deskundige qua zorg. Ik ben weliswaar van mijn 13de tot mijn 21ste mantelzorger geweest, maar dat realiseerde ik mij toen helemaal niet. Dus het enige wat ik nu kan doen, is mijn eigen gevoel laten spreken richting mensen die zich zorgen maken over hun toekomst. Ik probeer uit te leggen dat het natuurlijk allemaal best spannend is, maar dat verzetten geen zin heeft. Je kunt beter kijken naar hoe je ermee omgaat.

‘Wat ik in die gesprekken met de bezoekers ook regelmatig doe, is de link leggen tussen de zorgsector en de cultuursector. In de cultuur is de laatste jaren verschrikkelijk bezuinigd. Dat heeft ons gedwongen om creatiever te zijn. Ik ben er zelf een voorbeeld van. Misschien heb ik makkelijk praten als kunstenaar, hoor, want als je met theater geen brood meer kunt verdienen, dan ga je wat anders doen. Maar ben je ziek en kun je je huis niet uit en word je dan geconfronteerd met veranderingen in de Wmo, dan kun je niet zomaar overstappen naar een andere sector of zomaar creatief worden.’

Hoe heeft u zelf in de cultuursector creatief moeten zijn vanwege alle bezuinigingen?

‘Ik kreeg op een gegeven moment geen subsidie meer, en dus moet ik een ander plan bedenken. Eerst dacht ik: “Ik huur ergens een theaterzaal en dan komen de mensen uit Alzheimercafés wel naar mij toe.” Maar daar was geen geld voor, zo bleek al snel. Toen moest ik iets anders bedenken. Vandaar dat ik mijn voorstelling heb omgebouwd tot een verkorte versie. Dat kost veel tijd: wat is essentieel, wat gaat erin, wat gaat eruit? Ook je marketing en de manier waarop je naar buiten treedt is op dit moment essentieel. Want ik realiseer mij meer dan ooit dat mijn voorstelling een extraatje is. Eerst moet men de zorg op orde hebben. Maar cultuur geeft ook levensvreugde en dat is heel erg belangrijk, zeker als je ziet hoe eenzaam sommige mensen zijn. Een vrouw bij het Alzheimercafé vertelde me dat ze vroeger altijd met haar man samen naar het theater ging. Maar nu zit haar man op een gesloten afdeling voor dementerenden. Bij mijn voorstelling hadden ze weer even het gevoel dat ze naar het theater waren geweest, dat ze een uitje hadden gehad. Daar doe ik het voor. Daarvoor ga ik naar de mensen toe. En daarin schuilt ook de creativiteit: we moeten als kunstenaars veel meer naar de mensen toe. Hoe bereik ik mijn doelgroep, ook zonder veel geld?’

Wat vindt u zelf van de aanstaande veranderingen in de zorg?

‘Het gaat me aan het hart. Maar ik denk dat de veranderingen nodig zijn en dat ze dus niet allemaal slecht zijn. Ik zie dat zzp’ers erop inspringen door zorgtaken aan te bieden, zoals huishoudelijke hulp of thuiskappers. In Haarlem gaan mensen thuis voorlezen bij kinderen met een taalachterstand. Dat vind ik een prachtig initiatief, het schurkt ook tegen theater aan. Ik ken ook een vrouw die gaat voorlezen bij ouderen. Ze zei: “Het gaat niet alleen om het voorlezen, maar ook om het simpele feit dat ik er ben en dat deze ouderen even gezelschap en aanspraak hebben.” Mensen worden nu dus al creatiever en dat vind ik het mooie van verandering. Ik hoop wel dat gemeente het goed

begeleiden. We gaan de zorg dichter bij de mensen organiseren en dus persoonlijker, maar zijn de gemeenten daarvoor wel voldoende toegerust? Ik hoop dat de gemeenten en politiek-Den Haag zich steeds blijven realiseren dat het altijd om mensen gaat. Het is spannend. Mensen hebben het gevoel dat ze voor een donker gat staan en weten niet ze kunnen verwachten. Ik zeg: blijf daar niet te lang staan. Je zult er een keer in moeten stappen.'

U heeft zelf ervaren dat boosheid om verandering niet veel zin heeft?

'Iedereen maakt dingen mee die ingrijpend zijn. Ik ben ervan overtuigd dat je altijd weer ergens positieve dingen uit haalt. En dat kan alleen maar als je jezelf de kans geeft om op enig moment je boosheid of verdriet aan de kant te zetten. Alleen dan geef je jezelf de kans om nieuwe inzichten te krijgen. Ik heb het ervaren bij het overlijden van mensen in mijn omgeving en rondom de scheiding van mijn ouders: overal zit wel iets goeds in. Ik moet er wel bij zeggen dat ik een heel positief ingestelde man heb. Dat positivisme zit zeker niet in mijn eigen aard. Hij heeft een heel ernstig auto-ongeluk meegemaakt, maar heeft er geen psychische schade aan overgehouden. Hij heeft er zo veel positieve dingen uitgehaald. Dat vind ik zo knap. Het helpt dus enorm als je een goed voorbeeld hebt in je leven. Als je het helemaal alleen zou moeten doen, dan is het heel lastig om die positiviteit te behouden.'

Denkt u dat het voor mensen soms moeilijk is om positief te blijven nu de nieuwe Wmo eraan komt, met wellicht alle gevolgen van dien?

'Ik denk dat dat voor veel mensen zo is, ja. Ikzelf ben natuurlijk helemaal niet afhankelijk van de Wmo, maar ik kan me heel goed voorstellen dat sommige mensen zich door de gemeente onbegrepen voelen of in de steek gelaten. Maar toch zul je ermee moeten *dealen*. Zie 1 januari 2015 als het nieuwe nulpunt. Je kunt wel achterom blijven kijken en roepen dat het toen zo goed was, maar dat is niet meer. Nu moet je naar voren kijken. Wat is daar? En probeer je te verplaatsen: waarom wordt er bezuinigd? Maar ik geef toe: dat is voor mij supermakkelijk gezegd. Ik zit niet in hun sitiuatie.' ▲

De wens van Inge van Dommelen

Wordt 2015 het jaar van de tegenspraak?

De kwaliteit van zorg is in handen gelegd van de volksvertegenwoordiging en de burgers zelf. Tegenspraak is dan ook noodzakelijk om samen te bepalen wat echt nodig is als 'sociaal vangnet'. De visie van Inge van Dommelen.

'Het is al besloten in de regio.'
'Het is geen zaak van de gemeenteraad.'
'Uitwerking vindt plaats in de uitvoeringsnota.'
Het zijn veelgehoorde uitspraken van gemeentelijke bestuurders als ze in debat zijn met de gemeenteraad of de Wmo-raad. Mijn stelling is dat gemeenteraadsleden in 2015 juist in het sociale domein hun volksvertegenwoordigende rol scherper en alerter dan ooit moeten invullen. 'Als de gemeenteraad het wil, gaat de volksvertegenwoordiging over alles!' hoorde ik een raadslid laatst roepen tijdens de bespreking van de programmabegroting. Wordt 2015 het jaar van de tegenspraak door gemeenteraden en burgers?

Ideale situatie

Gemeenteraden bestaan uit gekozen volksvertegenwoordigers van politieke partijen. Leden van een politieke partij verbinden zich op basis van idealen en ideeën. Uit die politieke partijen komen gemeenteraadsleden en wethouders voort. Burgemeester en wethouders werken collegiaal samen in een gemeentebestuur. Zij besluiten wat het beste is voor de burgers in de gemeente. De gemeenteraad controleert deze besluiten en stelt kaders voor besluitvorming. Zij legt haar oor te luisteren bij de burgers en neemt deze signalen mee in de overwegingen en de besluitvorming. Dat is de ideale situatie.

De praktijk

In de praktijk zie ik te veel politiek spel en te weinig 'inhoud'. Het gaat te vaak niet over visies, idealen en ideeën, maar over de organisatie van de uitvoering, over posities en over macht. Bestuurders en gemeenteraadsleden zijn bezig met vragen als: 'Is de coalitie aan zet?' en 'Krijgt de oppositie te veel macht?'. Belangrijker lijkt me de vraag: 'Wat is het basisniveau aan voorzieningen voor onze burgers nu en in 2020?' Waar zijn de idealen en ideeën, wie verwoordt de signalen van de burgers, beide zo noodzakelijk voor de echte uitwerking van de decentralisaties in het sociale domein?

Sociaal vangnet

'Gemeenten moeten normen "sociaal vangnet" vastleggen.' Een kop in het blad *Binnenlands Bestuur*, gebaseerd op een uitspraak van Kim Putters, directeur van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP). Hij zei afgelopen zomer: 'De gemeenteraad moet bepalen wat de gemeente onder goede zorg verstaat.' De kwaliteit van zorg is niet langer vastgelegd in een wet, maar wordt in handen gelegd van de volksvertegenwoordiging én de burgers zelf. Als niemand over die kwaliteit nadenkt of het debat erover voert, dan gaat dat ten koste van onze grondrechten. Tegenspraak is noodzakelijk in 2015, om samen een nieuw evenwicht te bepalen in wat echt nodig is als 'sociaal vangnet'.

Grondrecht bepalen

Hoe werkt dat dan? Even terug naar ons voorbeeld van het werkbedrijf dat failliet gaat. Als gemeenteraad en burgers – samen met het bestuur – normen hadden gesteld voor de benodigde basisondersteuning in de gemeente en het werkbedrijf hadden gekwalificeerd als een basisvoorziening, dan was er eerder ingegrepen. Kim Putters pleit er niet voor niets voor dat de gemeenteraad kaders moet stellen die aangeven wat de gemeente verstaat onder goede zorg én ondersteuning. Het doel is om bezwaar en beroep te voorkomen, maar ook om het grondrecht op zorg en bestaanszekerheid te bepalen. Het stellen van minimumnormen is extra belangrijk omdat politieke besluiten niet altijd meer lokaal worden genomen, maar steeds vaker regionaal; veel gemeenteraden vinden dat zij daar te weinig invloed op kunnen uitoefenen.

Ontmoeting

Zelf aan zet zijn als gemeenteraadslid: dat kan alleen als je een inhoudelijke visie, idealen en ideeën hebt over de effecten van de decentralisaties, bijvoorbeeld over hoe je eenzaamheid onder ouderen aanpakt. Wat vindt u nodig voor uw burgers in uw gemeente? Gemeenteraadsleden kunnen die visie ontwikkelen als ze hun oren en ogen de kost geven. Ontmoeting is het devies.

Het stadhuis in Rotterdam (foto: Shutterstock)

De oude Grieken begrepen dat al en gebruikten hiervoor marktpleinen. Die pleinen hebben wij ook nog, zowel fysiek als online in de vorm van platforms. Gemeenteraadsleden, stap eens uit al die commissies en ga uw gemeente in, op zoek naar wat er leeft op het plein. Zo krijgt u mee wat nodig is voor uw richtinggevende en controlerende rol. Dit vergt wel een andere werkwijze in fracties en een discussie over de taak- en rolverdeling tussen fractievoorzitters en raadsleden. Het vergt dus lef.

Zeggenschap

Zeggenschap is essentieel voor de echte decentralisatie van het sociale domein. Maar hoe organiseer je zeggenschap? Ook Wmo-raden, participatieraden en nog te vormen cliëntenorganen kunnen zeggenschap concreet vormgeven. Zij kunnen gemeenteraden souffleren met signalen van bezorgde burgers. Bijvoorbeeld door ongevraagd te adviseren over sociale normen. Welke normen hebben ouderen zelf als het gaat om eenzaamheid? Wat vinden mantelzorgers zelf de ondergrens qua ondersteuning? En deze signalen kan zowel de Wmo-raad als de gemeenteraad meegeven aan de wethouder voorafgaand aan regionale besluitvorming.

Tips

Mijn wens voor 2015 is dat het een jaar vol tegenspraak wordt. Mijn tips:

- Neem als Wmo-raad én gemeenteraad het initiatief om voor de decentralisatiedossiers sociale normen te stellen, in samenspraak met je achterban.
- Stuur de wethouder sociaal domein naar de regio met duidelijke adviezen, opdrachten en instructies. Neem geen genoegen met bestuurlijke verhalen dat de beslissingen allemaal al genomen zijn in het contact met zorgaanbieders, enzovoort.
- Overleg zeer regelmatig met de raadscollega's uit naburige gemeenten om de vinger aan de pols te houden.
- Zoek als gemeenteraad zoveel mogelijk draagvlak in de lokale gemeenschap voor de beleidskeuzes én formuleer uw sociale normen.
- Ga uit van uw (advies-) bevoegdheden. De gemeenteraad moet altijd de kaders en de begroting goedkeuren.

Inge van Dommelen is eigenaar van RegieAdvies, voor advies en realisatie in zorg en welzijn. ▲

Hoe het nu gaat...

Het regionale opleidings- en werkbedrijf voor GGZ-cliënten gaat failliet. Cliënten en medewerkers staan van de ene op de andere dag op straat. Cliënten en medewerkers stappen naar de gemeenteraad van de grootste gemeente om te pleiten voor behoud van de voorzieningen. 'Wij gaan er niet over' is het antwoord van de gemeenteraad aan de bezorgde burgers.

... en hoe het ook zou kunnen...

De gemeenteraad nodigt het bestuur van het bedrijf uit voor een openbare raadsvergadering. Cliënten en medewerkers zijn aanwezig en spreken in, met de pers erbij. Hier kunnen gemeenteraadsleden als volksvertegenwoordiger publieke druk uitoefenen. Hier worden gemeentelijke bestuurders en raden van toezicht aangesproken op hun verantwoordelijkheden en het belang van de gemeenschap. De gemeenteraad als stem van 'het volk', zoals het bedoeld is.

Raadsleden onder elkaar

Gemeenteraad, laat je de burger meedoen?

Hoe betrek je als gemeenteraad burgers en cliënten optimaal bij je nieuwe Wmo-beleid? Het programma 'Aandacht voor Iedereen' (AvI) organiseerde een werkconferentie voor gemeenteraadsleden. 'Had deze bijeenkomst maar drie maanden eerder plaatsgevonden!'

Van links naar rechts: Jacques Happe (D66 Amersfoort), Dorien Kloosterman (CDA Overbetuwe), Klaartje Koenraad (GroenLinks Roosendaal), Marlene de Regt (GroenLinks Utrecht), Lukas Scheijgrond (ChristenUnie Barneveld), Judith Thielen (VVD Utrecht), Karolien Pouwels-Koopman (ChristenUnie/SGP Leusden), Hilde Koelmans (SP Utrecht) en Maarten van Ooijen (ChristenUnie Utrecht).

‘Eigenlijk bént u burgerparticipatie!’ Met die woorden heet Hans-Martin Don, voorzitter van ‘Aandacht voor Iedereen’, de gemeenteraadsleden welkom die deelnemen aan de werkconferentie ‘De gemeenteraad en de Wmo vanuit burgerperspectief’. Want, zo vervolgt Don, ‘u bent tenslotte gekozen door de burgers. Zij hebben hun stem op u uitgebracht. Maar is dat voldoende? Is optimale burgerparticipatie daarmee gegarandeerd? Is het voldoende als de burger behalve door u ook nog door een Wmo-raad wordt vertegenwoordigd? Als programma Aandacht voor Iedereen informeren wij cliëntenorganisaties, Wmo-raden en gemeenten vanuit cliënten- en burgerperspectief over de ingrijpende veranderingen in de Wmo. De gemeenteraad is een belangrijke schakel in die veranderingen. U bepaalt mede hoe de burger bij de veranderingen wordt betrokken. Maar hoe doet u dat? Vanavond bespreken we samen met u vier thema’s die belangrijk zijn vanuit burger- cq. cliëntenperspectief.’

Eerst maar eens de begripsbepaling. ‘Cliënten- en burgerparticipatie’ is een veelzijdig begrip dat alle vormen van actieve betrokkenheid van burgers bij het beleid en hun leefomgeving omvat. Cliëntenparticipatie is het betrekken van gebruikers bij de zorg-, hulp- en dienstverlening waar zij een beroep op doen. Bij burgerparticipatie gaat het om de betrokkenheid van burgers bij het opstellen, uitvoeren en evalueren van (gemeentelijk) overheidsbeleid. De Wmo (om precies te zijn artikel 2.1.3.3) verplicht de gemeente om in de verordening te bepalen hoe ingezetenen worden betrokken bij de uitvoering van de wet.

Zo. Nu dat duidelijk is, is het de hoogste tijd om de gemeenteraadsleden aan het woord te laten. Het zijn er negen, en samen vertegenwoordigen ze het politieke spectrum in de volle breedte. Op een woensdagavond in november praten ze gedurende tweeëneenhalf uur over cliëntondersteuning, mantelzorg, sociale wijkteams en over de vraag hoe je dat eigenlijk doet, de burger betrekken. Vier thema’s die zeer actueel zijn nu de Wmo 2015 voor de deur staat. Het gesprek wordt geleid door Petra van der Horst, programmamanager van ‘Aandacht voor Iedereen’.

Vraag 1: Hoe vul je cliëntondersteuning in?

Petra van der Horst signaleert dat veel gemeenten hun paragraaf over onafhankelijke cliëntondersteuning nog onvoldoende hebben ingevuld, hoewel het thema cliëntondersteuning wel in de modelverordening van de VNG is opgenomen. ‘Het lijkt zelfs alsof de gemeenten denken dat ze door cliëntenondersteuning in te kopen hun taak op dit terrein voldoende hebben ingevuld. Dit is jammer, want er is op dit gebied nog heel veel te ontwikkelen, zeker samen met cliëntenvertegenwoordigers.’

‘In Amersfoort ontbrak dit thema in de verordening en in de beleidsregels,’ merkt Jacques Happe op. ‘Pas toen ik er aandacht voor vroeg, kreeg het een plek.’ Marlene de Regt: ‘Bij ons in Utrecht is onafhankelijke cliëntondersteuning nog niet afdoende geregeld. Ik sprak laatst een ambtenaar die zei: “Onafhankelijkheid betekent dat de ondersteuning helemaal los van het gemeentelijk apparaat wordt geregeld. Wij zijn tenslotte degenen die de besluiten nemen, die de toekenning verzorgen.” Dat vond ik een heel verstandige opmerking. Maar de onafhankelijke cliëntondersteuning wordt nu binnen het buurtteam vormgegeven, terwijl de buurtteammedewerkers ook de zwaarwegende adviezen over de maatwerkvoorzieningen geven aan het Wmo-loket. De onafhankelijke cliëntondersteuning, ofwel de procesondersteuning, is een heel specifieke ondersteuning in het kader van de Wmo.’ Maarten van Ooijen haakt erop in: ‘Als een cliëntondersteuner werkzaam is voor een zorginstelling, is hij of zij dus niet onafhankelijk.’ Jacques Happe: ‘Klopt. Ik lees “onafhankelijk” ook als onafhankelijk van de gemeente. Cliëntondersteuning moet mijns inziens worden aangeboden door een buurtteam of de gemeente en vóór het keukentafelgesprek, maar dat buurtteam of die gemeente mag de ondersteuning niet zelf voor zijn rekening nemen. Cliëntondersteuning moet al geregeld zijn vóórdat een buurtteam in actie komt.’ Petra van der Horst: ‘Weet je wie naast de professionele clientondersteuners uitstekend in staat zijn om de taak van cliëntondersteuning te verzorgen? De vrijwillige adviseurs van ouderenbonden. Zij zijn vaak goed opgeleid en kennen de belevingswereld van de cliënt. Je hoeft als gemeente dus niet alles via een grote aanbieder te regelen. Vergeet niet dat professionals ook vaak in systemen denken.’

Dankzij een amendement van Tweede Kamerlid Vera Bergkamp (D66) heeft de cliënt volgens de Wmo 2015 het recht om zelf een persoonlijk plan op te stellen nog voordat het keukentafelgesprek plaatsvindt. Daarin kan de cliënt opschrijven hoe hij of zij de regie voor zich ziet. Verrassend genoeg plaatst Bergkamps partijgenoot Jacques Happe er kritische kanttekeningen bij: ‘Zo’n persoonlijk plan heeft wat mij betreft veel weg van het plan dat uit het keukentafelgesprek voortkomt. Ik zou het dus anders genoemd hebben. Bovendien betwijfel ik of een GGZ-cliënt in staat is om vóór het keukentafelgesprek al na te denken over hoe hij of zij de regie geregeld wil hebben.’ Petra van der Horst: ‘Ook daarin kan de cliëntondersteuner een rol spelen.’

Klaartje Koenraad: ‘Zowel de gemeenteraad als de wethouder mag best een keer de plank misslaan’

Judith Thielen: 'Als raadsleden moeten we mensen de kans geven om iets te doen en te kijken hoe ver ze dan komen. *Get loose.'*

Over het keukentafelgesprek gesproken: Hans-Martin Don meent dat de burger slecht geëquipeerd wordt om het keukentafelgesprek in te gaan. 'Hoe moet een burger zich voorbereiden? Is er al een keukentafel-app? Die komt er vast wel, denk ik. Maar dat moet wel georganiseerd worden.' Marlene de Regt: 'Maar de vraag is wie daarvoor verantwoordelijk moet zijn. Van wie kunnen we initiatieven verwachten? Ik zou zeggen dat het ontwikkelen van zo'n app meer iets is voor een cliëntenorganisatie dan voor de gemeente.'

Cliëntondersteuning in de Wmo 2015

Onafhankelijke cliëntondersteuning heeft in de Wmo 2015 een stevige plek gekregen:

* Het aanbod van cliëntondersteuning moet toegesneden zijn op de verschillende doelgroepen én het moet levensbreed zijn.
* De cliëntondersteuning moet onafhankelijk zijn; elke schijn van belangenverstrengeling moet worden voorkomen.
* De ondersteuning kan deels formeel zijn (bijvoorbeeld MEE) en deels informeel (bijvoorbeeld familie, vrienden, ouderenadviseurs, straatadvocaten)
* De ondersteuning moet laagdrempelig en herkenbaar zijn.
* De burger moet de kans krijgen om een vertrouwensband op te bouwen met de ondersteuner.
* De burger moet gewezen worden op de mogelijkheid dat hij of zij onafhankelijke cliëntondersteuning kan krijgen.

Vraag 2: Hoe krijg je de mantelzorger in beeld?

Er is al jaren veel zorg over overbelasting van mantelzorgers. Gemeenten hebben een belangrijke rol in het ondersteunen van mantelzorgers. Maar wie is dat eigenlijk, de mantelzorger? Namens AvI wijst kennismakelaar Nienke van der Veen erop dat het belangrijk is om je als gemeente te realiseren dat mantelzorgers er in alle soorten en maten zijn: 'Er zijn mantelzorgers die zorgen voor mensen met dementie en mantelzorgers die zorgen voor iemand die geestelijk topfit is. Er zijn werkende en niet-werkende mantelzorgers. Er zijn autochtone en allochtone mantelzorgers. Er zijn jonge en minder jonge mantelzorgers. Hoe breng je als gemeente al die verschillende mantelzorgers met al hun verschillende achtergronden in kaart?' Marlene de Regt: 'Wat ik als gemeenteraadslid graag wil weten, is hoe we kunnen achterhalen waar dingen niet goed lopen. Het is prachtig om het allemaal goed "in te regelen", maar hoe weten we nou of het in de praktijk loopt zoals we willen?' Jacques Happe sluit zich daarbij aan: 'Hoe monitoren we de onzichtbare mantelzorger?' Hans-Martin Don: 'Een voorbeeld van die onzichtbaarheid zijn de Turkse en Marokkaanse mantelzorgers. Om een beeld te krijgen van hun ervaringen ben je al snel aangewezen op de moskee. Dat is een plek waar je vertegenwoordigers van die gemeenschappen zou kunnen vragen naar hun ervaringen. Qua mantelzorg gebeurt daar heel veel achter de schermen, dus buiten het gezichtsveld van de gemeente.' Judith Thielen waarschuwt voor het gevaar van alles willen monitoren: 'Als raadsleden moeten we mensen de kans geven om iets te doen en maar gewoon te kijken hoe ver ze dan komen. *Get loose.'*

Dorien Kloosterman: 'Wat ik een belangrijke indicatie vind van de aandacht die een gemeente heeft voor mantelzorgers, is de mate waarin er is nagedacht over respijtzorg.' Petra van der Horst: 'Op dat punt is er nog veel te winnen. Gemeenten delen mantelzorgcomplimenten uit, ze brengen een krant uit, ze geven cursussen. Maar het aanbod qua respijtzorg is beperkt. Ik zie zelf mogelijkheden in het organiseren van respijtzorg op een manier zoals het gebeurt in een hospice. Daar ontlasten vrijwilligers de familieleden van mensen die stervende zijn. Zo zou je vrijwilligers ook kunnen inzetten om mantelzorgers te ontlasten.' Karolien Pouwels: 'Wat het zicht op mantelzorgers bemoeilijkt, is het feit dat er vaak allerlei partijen langs elkaar heen werken.' Petra van der Horst: 'Klopt. De gemeente zou daarin meer regie moeten voeren. De gemeente kan actiever op zoek gaan naar mensen in de samenleving die mantelzorgers willen ontlasten. De kunst is om in je begroting ruimte te reserveren om nieuwe initiatieven op het gebied van respijtzorg een kans te geven. Voordat je het weet zijn alle middelen al gereserveerd voor bestaande organisaties en is er nauwelijks ruimte voor burgers om met initiatieven te komen.'

Aandachtspunten mantelzorg

Aandacht voor Iedereen ziet de volgende aandachtspunten wat betreft mantelzorg:

* Cliënt en mantelzorger moeten centraal staan. De zorg moet zo goed mogelijk bij hen aansluiten. Dat betekent dat je er als gemeente verstandig aan doet de mantelzorger naar zijn mening te vragen als je mantelzorgbeleid gaat opstellen.
* Mantelzorg moet een belangrijk item moeten zijn in elk sociaal wijkteam.
* Je kunt mantelzorgers ook zelf laten nadenken over hoe ze bedankt/beloond willen worden; dat hoeft niet per se financieel te zijn.
* Mantelzorg kan – in tegenstelling tot wat nogal wat mensen denken – niet worden verplicht.
* Het samenspel tussen formele en informele zorg moet in een protocol worden vastgelegd.

Jacques Happe: 'Sinds het voorjaar is er wel héél veel door de gemeenteraad heen gejast.'

Vraag 3: Welke rol krijgt het sociale wijkteam?

Aandacht voor Iedereen signaleert een trend naar meer samenhang in de ondersteuning van kwetsbare burgers. Het leven van burgers kan niet opgeknipt worden in verschillende beleidsterreinen; wetten en organisaties doen dat wel. Op het niveau van de wijk is er een tendens om een integraal pakket van ondersteuning en zorg aan te bieden door een sociaal wijkteam. Zo wil men de situatie voorkomen dat tientallen hulpverleners in een gezin met problemen bezig zijn, maar van elkaar niet weten wat ze doen.
Henk Beltman, kennismakelaar bij Aandacht voor Iedereen, stelt dat er veel organisatorische en politieke vraagstukken zijn rond de inrichting van de sociale wijkteams. 'Een belangrijke vraag is hoe de gemeente het wijkteam en de instellingen gaat aansturen. Een wijkteam balanceert op de scheidslijn tussen bemoeien, overlaten en stimuleren. De gemeente zal instellingen moeten stimuleren om meer zelfregie bij de cliënt te leggen en om meer integraal samen te werken. Maar wat zijn de inkoopcriteria en hoe wordt het presteren van instellingen en het wijkteam beoordeeld?' Volgens Aandacht voor Iedereen is er ook een trend om de zorg en ondersteuning van kwetsbare burgers in de wijken en buurten te organiseren. Maar hoe krijgen cliënten en burgers invloed op bijvoorbeeld het functioneren van de sociale wijkteams? In Ede zijn vier sociale teams bestaande uit zorgaanbieders. Daarnaast kent elke wijk een wijkteam. De burger heeft in die wijkteams veel invloed, maar in de sociale wijkteams weinig.

Maarten van Ooijen springt daarop in: 'Ik stel mezelf ook wel eens de vraag hoe veel invloed de burger heeft op een sociaal wijkteam. Willen we dat ze meebesturen?' Petra van der Horst: 'In Engeland gaat de invloed van de burgers heel ver. Daar zijn wijkbewoners samen eigenaar van een pand in de wijk, dat dienst doet als uitvalsbasis voor het wijkteam. De burgers bepalen samen welke diensten van welke welzijnsinstellingen worden ingekocht en waar hun prioriteiten moeten liggen. Hoe ver willen we in Nederland gaan?' Karolien Pouwels: 'Vergeet niet dat het hier gaat over privacy en over grote vraagstukken die professionele hulp vergen. Het gaat hier tenslotte niet om hulp die de buurt kan geven, maar hulp waarvoor professionals nodig zijn. De buurt kan niet alles oplossen.'
Hans-Martin Don: 'Wat zou er mis zijn met het betrekken van burgers bij de inkoop van zorg en welzijn? In Eindhoven zijn buurtorganisaties betrokken bij de inkoop van welzijn.

Hans-Martin Don: 'Een suffige Wmo-raad blijft binnen zitten wachten op het beleidsplan'

‘Adviseurs ouderenbonden kunnen cliënten prima ondersteunen’

Het is nog een zoektocht, maar ik zie dat er iets moois begint te groeien.’ Marlene de Regt: ‘Ik voel een spanning tussen enerzijds ruimte geven aan burgerinitiatieven en anderzijds aanjagen.’ Judith Thielen: ‘In Overijssel hebben ze vorig jaar een onderzoek gedaan. De uitkomst was dat als je burgers alle ruimte geeft ze binnen de kortste keren een bureaucratische organisatie hebben opgericht waar je u tegen zegt. Dat neemt niet weg dat ik de gedachte om burgers de ruimte te geven toejuich. Ik denk alleen dat het nu nog te vroeg is om hen in de *driving seat* te laten plaatsnemen.’

Maarten van Ooijen wijst op een onderzoek van Marja Jager-Vreugdenhil. ‘Zij zegt dat de wijk anno 2014 niet altijd meer de natuurlijke levenseenheid is voor burgers die het vroeger was.’ Petra van der Horst: ‘Klopt, maar we weten ook dat burgers met weinig geld en kwetsbare burgers hun wijk maar zelden verlaten. Hun bewegingsvrijheid wordt door meerdere factoren beperkt.’ Hans-Martin Don haalt een onderzoek aan van Lilian Linders: ‘Zij stelt dat we geneigd zijn te denken dat de sterke burger de zwakkere burger helpt. Maar in de praktijk is het veel vaker zo dat de lamme de blinde helpt. Kwetsbare burgers zijn geneigd elkaar te helpen.’ Judith Thielen: ‘Diezelfde Lilian Linders zegt ook dat het *vragen* van hulp moeilijker is dan het *bieden* ervan.’
Henk Beltman concludeert: ‘Mits er in een wijk sprake is van samenhang tussen burgers kun je burgerbetrokkenheid laten bloeien.’

Vraag 4: Wat wil de burger en hoe kom je daar achter?

De vierde en laatste vraag gaat over de wisselwerking tussen burger en politiek. Aandacht voor Iedereen signaleert bij gemeenten en gemeenteraden een groeiende behoefte aan direct contact met cliënten en burgers over hun ervaringen met de Wmo – los van of aanvullend op de formele participatie via raden.
Maarten van Ooijen voelt zich hierdoor aangesproken. ‘Probeer maar eens om de tafel te komen met een aantal burgers!’ roept hij quasi-vertwijfeld uit. ‘Met de directie van een zorgorganisatie zit je zo om tafel, en met de cliëntenraad ook. Maar de burger zelf?’ Jacques Happe: ‘Gelukkig zitten er in de cliëntenraden ook echte cliënten. In Amersfoort althans hebben we redelijk goed contact met de mensen voor wie we het allemaal doen.’ Dorien Kloosterman vindt dat je als gemeenteraadslid de plicht hebt om de burger op te zoeken. ‘Ga naar infoavonden. Daar ontmoet je cliënten en hun eventuele ouders. En dat moet je jaar in jaar uit doen, dus niet alleen maar in verkiezingstijd.’ Marlene de Regt: ‘Ik vind het belangrijk om naar mensen toe te gaan. Dus dat je niet alleen maar contact hebt met de “professionele patiënt”, zoals we die allemaal wel kennen.’ Ook Hans-Martin Don pleit voor een actieve houding van gemeenteraden: ‘Ik zie dat heel veel gemeenteraden amechtig het college volgen. Maar als gemeenteraad kun je toch ook eisen stellen? Jullie kunnen ook zelf een transformatieagenda opstellen, een agenda voor het werkelijk veranderen van zorg en welzijn. Jullie zijn tenslotte het hoogste democratisch gekozen orgaan.’ Judith Thielen: ‘Ja! Het lijkt me geweldig om zelf zo’n transformatieagenda op te stellen!’ Hans-Martin Don: ‘Als gemeenteraad kun je het college ook gerust vragen hoe lang de pilotfase van al die wijkteams blijft duren. Wanneer mag je de eerste resultaten verwachten?’ Marlene de Regt: ‘Vergeet niet dat veel gemeenteraadsleden pas sinds de laatste verkiezingen voor het eerst in de gemeenteraad zitten. En ze kregen direct een enorm transitiedossier voor hun kiezen. Ze hebben tijd nodig om goed ingewerkt te raken.’ Judith Thielen: ‘Ik vind het bovendien niet heel slim om op alle dimensies alles te willen

Aanbevelingen AvI qua sociale wijkteams

* Bied de burger keuzevrijheid om ondersteuning buiten het sociale wijkteam te zoeken.
* Bied de burger ruimte en faciliteer hem om zelf initiatieven op te zetten.
* Geef inwoners invloed op het sociale wijkteam (via klankbordgroep, rol bij de evaluatie).
* Zie de inwoner van een wijk niet alleen als een zorgvrager, maar ook als:
- een actieve burger die initiatieven opzet
- een vrijwilliger die zijn buren en anderen bijstaat
- een ervaringsdeskundige die een rol kan spelen in het bereiken van sommige groepen burgers
- een meedenker over de ontwikkelingen in zijn wijk.

Zonder burgerkracht is een wijkteam niet meer dan oude wijn in nieuwe zakken en is er sprake van een ‘lokalisering van de verzorgingsstaat’. Dat betekent dat de verandering beperkt blijft tot een verschuiving van functies naar de wijk in een institutioneel onderonsje van de instellingen.

Marlene de Regt: 'Bij ons in Utrecht is onafhankelijke cliëntondersteuning nog niet afdoende geregeld.'

veranderen. Zeker niet als het gaat om kwetsbare mensen. Het hoeft niet allemaal nu meteen.'

Aandacht voor Iedereen constateert dat veel Wmo-raden zich anno 2014 ontwikkelen tot adviesorganen van de gemeente, met een eenzijdige samenstelling van leden op persoonlijke titel. Daardoor dreigen ze te verzanden in beleidsstukken en hebben ze steeds minder contact met de cliënten die direct met de Wmo te maken hebben.

Hilde Koelmans wil wel eens weten hoe je als Wmo-raad contact onderhoudt met de burger. Henk Beltman weet het antwoord: 'Zoek ze op! Wmo-raden hebben nogal eens de neiging om beleidsstukken te bespreken. Waarom gaan ze niet naar het buurthuis? Naar de dagopvang? Daar vind je de burger. Ik denk dat het jaar 2015 een mooi jaar is om het functioneren van de Wmo-raad te agenderen en voor de vraag in hoeverre een Wmo-raad erin slaagt de kwetsbare burger te bereiken.' Hans-Martin Don: 'Als directeur van Leger des Heils weet ik dat in de GGZ ervaringsdeskundigen worden ingezet. Het aantal zelfregiecentra neemt toe. Het zijn verzamelplekken van GGZ-cliënten ofwel Wmo-cliënten. Ze nemen ook een serieuze positie in bij het inkooptraject. Ze willen iets te zeggen hebben over hun eigen zorg, en terecht. En als voorzitter van de Koepel Wmo-raden voeg ik daaraan toe: als je een slimme Wmo-raad bent, dan zoek je de GGZ-cliënten daar op. Een suffige Wmo-raad blijft binnen zitten wachten op het volgende beleidsplan.' Aan het einde van de bijeenkomst verplaatst het thema van het gesprek zich nog eenmaal naar het stadhuis, en naar de verhouding tussen wethouders en gemeenteraden. Klaartje Koenraad merkt op dat als gevolg van alle 'transitiegeweld' de houding van de gemeenteraad ten opzichte van de wethouders aan het veranderen is. 'De transities en de benodigde omslag hebben zo veel voeten in de aarde dat het "wethoudertje-pesten" tot het verleden behoort. Het gáát ergens over. Dat verandert de rol van de gemeenteraad.' Jacques Happe op zijn beurt ziet dat ook de rol van de wethouder aan het veranderen is. 'Onze wethouder in Amersfoort beweegt goed mee met ons als gemeenteraad, vind ik. Zij heeft bijvoorbeeld onze suggestie overgenomen om de huishoudelijke hulp niet helemaal af te schaffen.' Klaartje Koenraad: 'Waar we naartoe moeten, is van een beheerrelatie tussen wethouder en gemeenteraad naar een ontwikkelrelatie. Daarmee bedoel ik dat zowel de gemeenteraad als de wethouder best een keer de plank mag misslaan.'

Jacques Happe eindigt met een verzuchting: 'Sinds afgelopen voorjaar is er wel héél veel door de gemeenteraad heen gejast. We werden volledig in beslag genomen door de waan van de dag, we konden niet anders dan op de rijdende trein springen die Den Haag op weg had gestuurd. Ik had deze bijeenkomst dan ook graag twee of drie maanden eerder meegemaakt, dan had ik er nóg meer mijn voordeel mee kunnen doen.' Hilde Koelmans: 'Twee of drie maanden geleden had ik helemaal geen tijd voor een bijeenkomst als deze!' Petra van der Horst: 'In 2015 gaan we als Aandacht voor Iedereen meer kleinschalige bijeenkomsten organiseren voor gemeenteraadsleden.' ▲

'We werden volledig in beslag genomen door de waan van de dag'

Nadja Jungmann

Over een brij van belemmeringen

Een oplossing voor 'onoplosbare schulden'

Bij een derde van de huishoudens die een beroep doen op schuldhulpverlening is de financiële problematiek vooralsnog onoplosbaar. Om hoeveel huishoudens gaat het? Wat zijn de oorzaken? En waarom is 'vooralsnog onoplosbaar' zo onwenselijk? Nadja Jungmann beantwoordt deze vragen voor *Wmo Magazine,* op basis van haar rapport Onoplosbare schuldsituaties[1], waarover onlangs Kamervragen zijn gesteld[2] .

In de afgelopen jaren is de schuldenproblematiek in Nederland fors toegenomen. Het is niet precies bekend hoeveel huishoudens zich in een problematische schuldsituatie bevinden of een (groot) risico lopen. In 2013 werd ingeschat dat één miljoen à anderhalf miljoen huishoudens problematische schulden hebben of een groot risico lopen[3]. Van het enorme aantal huishoudens met financiële problemen zochten er 'slechts' 100.000 ondersteuning bij de schulddienstverlening. Bij een derde van deze groep blijken de problematische schulden onoplosbaar te zijn. Recent liet staatssecretaris

Kleinsma weten dat ze niet uitsluit dat de schuldenproblematiek de komende jaren verder toeneemt[4]. Als dat gebeurt, neemt ook het aantal huishoudens in een uitzichtloze situatie toe.

Onwenselijk

Het maatschappelijke belang om schulden op te lossen is groot. Het Nibud heeft berekend dat een problematische schuldsituatie de maatschappij gemiddeld 100.000 euro kost[5]. Dit bedrag is opgebouwd uit allerlei kosten. Werknemers met financiële problemen melden zich bijvoorbeeld gemiddeld zes dagen per jaar meer ziek dan mensen zonder schulden. Ook schatten werkgevers in dat de arbeidsproductiviteit van deze groep zeker 20 tot 25 procent lager is[6]. Voor uitkeringsgerechtigden geldt dat (problematische) schulden bijdragen aan een langere uitkeringsduur[7]. Schulden veroorzaken ook kosten in de gezondheidszorg. De stress en onrust die financiële problemen veroorzaken hebben (grote) impact op de fysieke en mentale gezondheid van mensen. Er zijn bijvoorbeeld aanwijzingen dat er een relatie bestaat tussen rugpijn en financiële problemen én tussen overgewicht en financiële problemen. Mentaal trekken financiële problemen ook een (grote) wissel. Zorgen om geld dragen bij aan allerlei psychische problemen en in extreme situaties zelfs aan suïcide[8]. Het is dus zéér onwenselijk dat mensen problematische schulden hebben.

Kwetsbaar

Ik heb een analyse uitgevoerd op 125 dossiers van mensen die om schuldhulpverlening vroegen, maar bij wie de schulden vooralsnog onoplosbaar zijn. De resultaten daarvan indiceren dat de groep met onoplosbare schulden kwetsbaar is. De kwetsbaarheid uit zich zowel in een hoge schuldenlast met geen of nauwelijks afbetalingsmogelijkheden als in grote gezondheids- en psychosociale problematiek:

- De gemiddelde schuld bedraagt 47.000 euro. Dit is 10.000 euro meer dan de gemiddelde schuld waarvoor mensen om schuldhulpverlening verzoeken.

In de afgelopen jaren is de schuldenproblematiek in Nederland fors toegenomen

- Het gemiddelde inkomen is 1246 per maand. Gezien dit inkomen is de kans klein dat deze groep de schulden zonder hulp kan oplossen.
- Bij driekwart ligt er beslag op het inkomen of de uitkering. Bij veertig procent is niet eens de beslagvrije voet beschikbaar. Het ontbreken van voldoende inkomen betekent dat het maken van nieuwe schulden (haast) onvermijdelijk is.
- Een kwart heeft (serieuze) gezondheidsproblemen.
- Een substantieel deel heeft recent een 'life event' meegemaakt (scheiding, werkloosheid, ziekte, (gedwongen) verhuizing et cetera).

Drie oorzaken

Mijn onderzoek wijst uit dat er drie belangrijke redenen zijn waardoor schulden (vooralsnog) onoplosbaar zijn. De eerste reden is het beleid van de gemeente. Steeds meer gemeenten hanteren (strenge) afwijzingsgronden voor schuldhulpverlening. Als die van toepassing zijn, wordt er doorgaans geen intake gedaan en wordt er überhaupt geen schuldhulpverlening geboden. Voorbeelden van veel gehanteerde afwijzingsgronden zijn: het ontbreken van (voldoende) inkomen, een inschrijving bij de KvK, een eerder beroep op schuldhulpverlening of bijvoorbeeld een fraudeschuld. De tweede reden zijn juridische belemmeringen. Er zijn allerlei situaties waarin er juridische obstakels zijn om een schuldregeling met kwijtschelding te treffen. Voorbeelden van juridische obstakels zijn:

- Door een nog niet afgeronde scheiding is bijvoorbeeld nog niet bekend hoe hoog de schuld wordt van de afzonderlijke (toekomstige) exen.
- Een vordering wordt betwist waardoor niet bekend is of die moet worden meegenomen in een schuldregeling.
- Een schuldenaar moet nog een periode in hechtenis waardoor nu al bekend is dat er een periode geen inkomsten zullen zijn.

De derde reden is het gedrag van de schuldenaar. Een schuldregeling is een hele opgave. In de aanloop naar een schuldregeling

Nadja Jungmann

moet de schuldenaar zijn of haar administratie op orde brengen, op afspraken verschijnen en/of een auto weg doen die niet nodig is voor woon-werkverkeer. Als de schuldregeling van start gaat, moet de schuldenaar rondkomen van een inkomen op of net onder het bijstandsniveau. Daarnaast mogen er geen nieuwe schulden ontstaan. Niet iedereen is bereid of in staat om invulling te geven aan deze voorwaarden.

Gedrag

De analyse van de 125 dossiers begon als een 'eenvoudige' zoektocht naar de oorzaken van onoplosbare schuldsituaties. Maar al direct na aanvang werd zichtbaar dat er zelden één duidelijke oorzaak is. In de meeste dossiers spelen er allerlei zaken door elkaar. Er zijn juridische obstakels om de schulden snel te gaan regelen, de schuldenaar is ambivalent over de wens de schulden op te lossen[9] of de schuldenaar is niet (voldoende) in staat om het gevraagde gedrag te vertonen. Dat laatste kan het geval zijn als er bijvoorbeeld sprake is van een licht verstandelijke beperking, depressie of verslaving. Bij het uitwerken van de dossierstudie werd duidelijk dat eigenlijk elke uitwerking van de oorzaken een ongewenste vereenvoudiging is van de werkelijkheid. Er zijn wel belangrijkste redenen aan te wijzen, maar een weergave daarvan verhult dat er in de dossiers allerlei zaken spelen die op zich geen belemmering vormen voor een schuldregeling maar die dat in samenhang soms wel zijn. Denk daarbij aan allerlei ziekten waar de schuldenaren in de onderzochte dossiers mee kampen (hart- en vaatziekten, kanker, Korsakov), allerlei psycho-sociale belemmeringen (ADHD, PDD-NOS of depressie) en gebeurtenissen met een grote impact (scheiding, overlijden partner, werkloosheid). Omgekeerd geeft een weergave van alle belemmeringen ook een vertekend beeld; een scheiding, ADHD of een ernstige vorm van hart- en vaatziekten zijn stuk voor stuk geen redenen waardoor er geen schuldregeling mogelijk is.

Een analyse van de belangrijkste redenen voor de onoplosbaarheid laat zien dat er doorgaans één à twee belangrijkste redenen zijn voor de uitzichtloosheid. In de tellingen van de oorzaken die schuldhulpverleners geven voor de onoplosbaarheid van de schuldsituatie vormen juridische redenen vaker een belemmering dan gedragsmatige redenen (50 versus 40 procent). Toch is er bij deze constatering in het onderzoeksrapport een kanttekening geplaatst. In diverse situaties waarin er een juridische belemmering was, maakte de analyse van het dossier duidelijk dat die mede veroorzaakt werd door gedrag. Daarom doemt de conclusie op dat juridische en gedragsmatige belemmeringen beide vaak voorkomen maar dat de importantie van gedrag en motivatie niet onderschat mag worden. Ook niet in de dossiers waarvoor geldt dat de onoplosbaarheid een juridische reden heeft.
Naast belangrijkste redenen speelden er in de onderzochte dossiers dus ook nog allerlei belemmeringen. Die vormden op zichzelf geen reden voor de onoplosbaarheid, maar uit de dossiers is op te maken dat ze wel een complicerende uitwerking hadden op de situatie van de schuldenaar en als gevolg daarvan op diens mogelijkheden en/of motivatie om te voldoen aan de strenge eisen die de schuldhulpverlening (terecht) stelt. In het totaal zijn er dus 348 zaken geregistreerd die niet per definitie het treffen van een schuldregeling in de weg staan, maar die daar wel in meer of mindere mate een belemmering voor kunnen vormen. Gemiddeld komt dat neer op 2,8 zaken per dossier, ofwel gemiddeld drie belemmeringen.
Kortom, de gemeenschappelijke deler in de situaties waarin de schulden (vooralsnog) onoplosbaar zijn, lijkt een kluwen aan (kleine en grote) juridische en gedragsmatige belemmeringen te zijn.

Geringe oplossingsgerichtheid

De huishoudens in de onderzochte dossiers bevinden zich in een onoplosbare schuldsituatie. En toch vertoont een groot deel niet het oplossingsgerichte gedrag dat we van ze verwachten. Het ontbreken daarvan wordt al snel toegeschreven aan onvoldoende motivatie. Recente literatuur plaatst kanttekeningen bij dit snelle oordeel. Onderzoekers van onder andere Harvard en Princeton wijzen erop dat mensen die in schaarste leven zich anders gaan gedragen[10]. Ze worden zozeer in beslag genomen door de problemen die ze hebben dat ze vooral bij de dag gaan leven en niet meer bezig zijn om invulling te geven aan een structurele en duurzame oplossing.
In Nederland heeft de WRR recent ook aandacht gevraagd voor

Gemeenten, stop met het hanteren van te strenge afwijzingscriteria

de gevolgen van de genoemde inzichten bij het vormgeven van ondersteuning door de overheid aan haar burgers. Het besef dat schuldenproblematiek (schaarste) bijdraagt aan ander gedrag dat de oplossing van schulden in de weg staat, vraagt om een oplossing waarin het beïnvloeden van het gedrag dus de sleutel is tot succes.

Zorgelijk perspectief

Het perspectief van de huishoudens met onoplosbare schulden is niet rooskleurig. Bij twee derde van de onderzochte dossiers hebben de betrokken schuldhulpverleners mij verteld wat zij aan perspectief zien voor de schuldenaren (n=78). Zij schatten in dat ongeveer een vijfde op afzienbare termijn alsnog instroomt in een traject voor een schuldregeling, een derde de situatie voor-alsnog zelf redelijk stabiel kan houden maar dat zij grote risico's lopen op escalatie op de middellange termijn. Een derde staat er zo slecht voor dat escalatie op de korte termijn wordt gevreesd. Bij ongeveer een vijfde durven ze geen inschatting te geven.

Aanbevelingen

Natuurlijk is niet al het gedrag van schuldenaren te verklaren uit psychologische processen. Er zijn ook schuldenaren die weloverwogen schuldsituaties laten ontstaan of laten escaleren. Ze vinden het hebben van schulden gewoon of houden er (zwarte of grijze) strategieën op na om in het dagelijks leven niet zoveel hinder te ondervinden van de schulden. We weten niet welk deel van de schuldenaren zich strategisch opstelt en bij welk deel processen van schaarste spelen. Maar het besef dat er diverse juridische belemmeringen zijn en dat de schuldenproblematiek het handelen intens beïnvloedt op een negatieve wijze zijn belangrijke sleutels om de onoplosbare schuldsituaties toch oplosbaar te maken.

Wie met deze blik naar onoplosbare schulden kijkt, kan tot drie sets van aanbevelingen komen: neem te strenge afwijzingscriteria weg, neem juridische belemmeringen weg en zet meer in op het motiveren van mensen die in een neergaande spiraal zijn beland van op de korte termijn overleven. Ik vat de belangrijkste aanbevelingen samen:

1. Kabinet, zorg ervoor dat elke schuldenaar altijd de beschikking heeft over minimaal negentig procent van de bijstandsnorm (anders is het verder oplopen van de schulden onvermijdelijk).
2. Gemeenten, stop met het hanteren van te strenge afwijzingscriteria voor de toegang tot schuldhulpverlening.
3. School schuldhulpverleners, generalisten en wijkteams in de recente inzichten dat schaarste en basisbehoeften die onder druk staan effect hebben op het gedrag van schuldenaren, zodat apathisch en/of niet-probleemoplossend gedrag niet meer zo vaak als niet-gemotiveerd wordt getypeerd.
4. Voor schuldenaren die ondanks de bovenstaande drie aanpassingen toch in een onoplosbare schuldsituatie terechtkomen en die niet in staat zijn om de juiste keuzes te maken voor behoud van bed, bad en brood (huur, energie en zorg) moet er verplichte inhouding komen van de vaste lasten. Dit kan vormgegeven worden door een landelijke voorziening te creëren voor budgetbeheer. Deze kan bijvoorbeeld belegd worden bij de (gemeentelijke) kredietbanken.

Dr. Nadja Jungmann is Lector Schulden en Incasso aan de Hogeschool Utrecht en zelfstandig adviseur. ▲

1 Jungmann, N. Lems, E. Vogelpoel, F., Van Beek, G. Wesdorp, L.P. (2014) Onoplosbare schuldsituaties. Hogeschool Utrecht, Utrecht Ten behoeve van het rapport zijn 129 dossiers van onoplosbare schuldsituaties bestudeerd, ten aanzien van 78 dossiers zijn de betrokken schuldhulpverleners bevraagd, er zijn 25 ketenpartners en crediteuren bevraagd en 34 beleidsplannen schuldhulpverlening bestudeerd.

2 Kamerstukken II 2014/2015 2014Z20344 (12 november 2014)

3 Kerckhaert, A.C. De Ruig, S (2013) Huishoudens in de rode cijfers. Omvang en achtergronden van schuldenproblematiek bij huishoudens. Panteia, Zoetermeer

4 Kamerstukken II 2014/2015 2014Z18560 (20 oktober 2014)

5 Madern, T (2014) Overkoepelende blik op de omvang en preventie van schulden in Nederland, Nibud p.31

6 Madern, T. Bos, J, Van der Brug, D. (2012) Schuldhulpverlening in bedrijf. Financiële problemen op de werkvloer. Nibud Brink, H. Wesdorp, P.L. Jongerius, M. (2012) Schuldhulpverlening in bedrijf. Een handreiking voor werkgevers en gemeenten. Divosa, Utrecht

7 Dubois, H., & Anderson, R. (2010). Managing household debts: Social service provision in the EU. Dublin: Eurofound Jungmann, N. Geuns, van, R. Kruis, G. (2011) Schuldhulpverlening loont! Hogeschool Utrecht/Regioplan, Utrecht/Amsterdam

8 Drentea, P. (2000). Age, debt and anxiety. Journal of Health and Social Behavior, 41(4), 437–50 Aleman, A, Denys, D. (2014) A roadmap for suicide research and prevention. Nature, vol 509, pp 421-423

9 Met ambivalent wordt bedoeld dat de schuldenaar goede redenen heeft om de schulden op te lossen maar ook goede redenen heeft om zich niet te houden aan de voorwaarden die schuldhulpverlening stelt. De schuldenaar wil bijvoorbeeld wel uit de schulden maar wil tegelijkertijd niet dat de kinderen in levensstandaard terug moeten.

10 S. Mullainathan & E. Shafir, *Schaarste, hoe gebrek aan tijd en geld ons gedrag bepalen,* Amsterdam: Maven Publishing, 2013. Mani, A, et al, 'Poverty Impedes Cognitive Function' in: Science 341, 30 August: 976-980, 2013

Hulp bij het huishouden als algemene voorziening?

Veel gemeenten vragen zich af of het mogelijk is om hulp bij het huishouden onder de Wmo 2015 als algemene voorziening aan te bieden. Dit is waarschijnlijk mogelijk, mits wordt voldaan aan een aantal voorwaarden, stelt Paul Jeukens.

De gemeente moet onderzoeken of de voorziening in het individuele geval van de cliënt de ondersteuning biedt die nodig is

Het opzetten van een algemene voorziening is op grond van de Wmo 2015 toegestaan. In de Wmo 2015 is namelijk bepaald dat gemeenten geen maatwerkvoorziening in natura of een persoonsgebonden budget hoeven te verstrekken als een cliënt zijn beperking in de zelfredzaamheid of participatie kan oplossen door gebruik te maken van een algemene voorziening (artikel 2.3.5 lid 3 Wmo 2015). Uit de memorie van Toelichting (MvT) blijkt dat een algemene voorziening toegankelijk moet zijn voor alle ingezetenen van een gemeente. Daarvoor is het noodzakelijk dat algemene voorzieningen toegankelijk zijn zonder voorafgaand onderzoek naar behoeften, persoonskenmerken en mogelijkheden van mensen (TK 2013-2014 33841, nr. 3, p. 33 en 111).

Voorwaarden

Uit de jurisprudentie van de CRvB blijkt een aantal voorwaarden waaraan een algemene voorziening moeten voldoen om voorliggend te kunnen zijn op een maatwerkvoorziening in natura of een persoonsgebonden budget. De algemene voorziening moet (o.a. CRvB 31-10-2012, nr. 10/1210 WMO, CRvB 30-03-2011, nr. 09/2110 WMO, CRvB 17-08-2011, nr. 11/254 WMO):

1. daadwerkelijk beschikbaar zijn;
2. door de cliënt financieel gedragen kunnen worden;
3. adequate compensatie bieden.

Met andere woorden: de gemeente moet onderzoeken of de voorziening in het individuele geval van de cliënt de ondersteuning biedt die nodig is. Als blijkt dat dit niet het geval is, dan zal het college toch een maatwerkvoorziening in natura of een persoonsgebonden moeten bieden. Ik denk dat bovengenoemde criteria ook onder de Wmo 2015 van toepassing zijn en daarmee ook gelden voor hulp bij het huishouden als algemene voorziening.

Financiële draagkracht

De voorwaarden dat de algemene voorziening daadwerkelijk beschikbaar moet zijn en adequate compensatie moet bieden, zullen in de praktijk waarschijnlijk weinig problemen opleveren bij het aanbieden van hulp bij het huishouden als algemene voorziening. De voorwaarde dat de algemene voorziening door de cliënt financieel gedragen moet kunnen worden, zou daarentegen wel lastig kunnen zijn.

Gemeenten hebben er zelf belang bij om een algemene voorziening (financieel) laagdrempelig te maken, zodat de druk op vaak duurdere maatwerkvoorzieningen beperkt wordt. Desondanks kunnen de kosten van een algemene voorziening voor de cliënt oplopen.

Gemeenten mogen op grond van artikel 2.1.4 Wmo 2015 een bijdrage in de kosten vragen voor het gebruik van een algemene voorziening (met uitzondering van cliëntondersteuning). De bijdrage in de kosten van een algemene voorziening is niet inkomensafhankelijk en er gelden geen landelijke maxima. De bijdrage in de kosten van een algemene voorziening mag echter maximaal kostendekkend zijn. Met name indien sprake is van cumulatie met andere eigen bijdragen voor algemene of maatwerkvoorzieningen, kan het gebeuren dat de algemene voorziening daardoor financieel niet draagbaar is voor de cliënt.

Onderzoek

De gemeente mag bij het onderzoek naar de financiële draagbaarheid van de algemene voorziening, net zoals onder de Wmo 2007 ook geldt, niet kijken naar het inkomen en vermogen van de cliënt. Nu vraagt u zich misschien af hoe de gemeente dan moet beoordelen of de algemene voorziening financieel draagbaar is voor de cliënt. Mijns inziens kan de gemeente tijdens het onderzoek volstaan met de vraag aan cliënt of de voorziening voor hem financieel draagbaar is. Wanneer de cliënt aangeeft dat dit niet het geval is, dan zal hij dit zelf moeten aantonen. De bewijslast wordt daarmee feitelijk bij de cliënt neergelegd. Dit is echter toegestaan! Uit jurisprudentie van de CRvB volgt immers dat het aan cliënt is om aannemelijk te maken dat hij de algemene voorziening financieel niet kan dragen (CRvB 16-10-2013, nr. 11/3088 WMO). Dit wordt ook wel een 'omgekeerde bewijslast' genoemd. De cliënt moet dus zelf aantonen dat hij de algemene voorziening niet kan betalen. Mijn inziens is deze jurisprudentie van de CRvB onder de Wmo 2015 van overeenkomstige toepassing.

Instrumentarium voor behoud financiële draagkracht

Gemeenten beschikken over een aantal middelen om rekening te houden met de financiële draagkracht van cliënten. Zo kunnen gemeenten groepen ingezetenen benoemen die in aanmerking komen voor een korting op de bijdrage voor algemene voorzieningen, bijvoorbeeld bezitters van een 'minimapas' (artikel 2.1.4 lid 2 onderdeel a Wmo 2015). Daarnaast kunnen gemeenten een financiële tegemoetkoming verstrekken bij meerkosten door een chronische ziekte en/of beperking (artikel 2.1.7 Wmo 2015). Ten slotte kunnen gemeenten bijzondere bijstand verstrekken aan cliënten die in financiële problemen geraken. Het is echter niet toegestaan om in het algemeen te stellen dat wie de voorziening niet kan betalen, gecompenseerd wordt op grond van bijzondere bijstand. Een dergelijke redenering zou neerkomen op categoriale bijzondere bijstand, wat niet is toegestaan. In individuele gevallen kan uiteraard altijd onderzocht worden of er bijzondere omstandigheden zijn die nopen tot een vergoeding uit de bijzondere bijstand.

Conclusie

Mijn conclusie is dat het wel mogelijk is om onder de Wmo 2015 hulp bij het huishouden als algemene voorziening aan te bieden, maar dat gemeenten er dus wel gebaat bij zijn om de (bijdrage in de) kosten van algemene voorzieningen zo laag mogelijk te houden. Indien de algemene voorziening niet aan de geldende voorwaarden voldoet en daardoor niet toereikend is, dan zal de gemeente alsnog een maatwerkvoorziening in natura of een persoonsgebonden budget moeten treffen.

Paul Jeukens is als vakredacteur werkzaam bij Kluwer Schulinck. ▲

Over zelfregie en eigen kracht

Gevraagd: moed (3x)

De roep om zelfredzame burgers klinkt luider dan ooit; de behoefte van burgers aan eigen regelruimte neemt toe. Inge Broere en Tom de Haas schreven er een boek over. ‘Het vergt bestuurlijke, professionele en burgerlijke moed om de verzorgingsstaat achter je te laten.’

Foto’s: Raldo Neven

Twee leerlingen (links en midden) van Prins Heerlijk die stage lopen bij het Textielcafé in Tilburg.

Ruim twintig jaar geleden was in de verstandelijkgehandicaptenzorg het thema van normalisatie, zo gewoon mogelijk leven, een hot item. In deze sector koos men vaak voor het ontwikkelen van vraaggestuurde zorg. In het jeugd- en jongerenwerk zette men in op empowerment: het ontwikkelen en versterken van iemands zelfregie en eigenwaarde.
Het onderwerp normalisatie is door de jaren heen soms van naam veranderd (het werd ook wel 'vermaatschappelijking' of 'extramuralisering' genoemd), maar bleef altijd dominant aanwezig. In de huidige tijd, waarin vergaande decentralisaties worden doorgevoerd, gaat het om het versterken, behouden of herstellen van regie over je eigen leven: zelfregie dus. Centraal staat het versterken van het vermogen om zoveel mogelijk zelf vorm en inhoud te geven aan de keuzes die (met name kwetsbare) burgers maken en die je kwaliteit van leven en je levensgeluk mede bepalen.

Zwerm spreeuwen

Het thema zelfregie komt met de decentralisaties steeds nadrukkelijker in het dagelijks leven te staan en raakt alle levensgebieden. Wij zijn al langere tijd bezig met het thema zelfregie. In 2014 deden we onderzoek naar en schreven we een boek over zelfregie, eigen kracht en de ontwikkeling daarvan op het gebied van wonen, werken, welzijn en zorg.
Volgens het Verwey-Jonker Instituut is het begrip 'zelfregie' afkomstig uit de natuurwetenschap. Als voorbeeld noemt Verwey-Jonker een zwerm spreeuwen die in een grote groep vliegt, zonder aanwijsbare leider, maar die niet botst. Die zwerm is een metafoor voor het vermogen van (groepen) mensen om samen keuzes te maken en richting te geven aan gewenste ontwikkelingen. Samen bepalen ze de gewenste koers. In de sociale wetenschappen zijn de kernvragen rondom het begrip zelfregie 'wat wil ik?' en 'wat willen wij?'. Het begrip 'eigen kracht' verwijst naar de kernvraag 'wat kan ik?'. Eigen kracht heeft betrekking op talenten en mogelijkheden van mensen om zelf oplossingen te vinden voor problemen. Ieder individu heeft eigen kracht en streeft naar de ruimte om deze eigen kracht te benutten. Ook hier is het belang van wat een groep mensen samen kan minstens zo belangrijk als wat een individu kan.
Waar komt de toenemende aandacht voor deze begrippen vandaan? Tijdens ons onderzoek dat leidde tot het boek *Zelfregie en eigen kracht* luidde onze onderzoeksvraag: Welke krachten maken dat het belang van en de aandacht voor zelfregie en eigen kracht toeneemt? We kwamen tot de conclusie dat er drie krachten aan het werk zijn die elkaar beïnvloeden en waaruit uiteenlopende 'aanpakken' van zelfregie en eigen kracht voortkomen.

1) Emancipatie

Het streven naar emancipatie is een menselijke eigenschap en een doorlopend aanwezige maatschappelijke dynamiek. Er zijn altijd groepen die geen of onvoldoende toegang hebben tot de mogelijkheden van de samenleving. Denk aan de middenklasse in de negentiende eeuw, arbeiders aan het begin van de twintigste eeuw en diverse minderheden in de loop van diezelfde eeuw.
Nieuw in de emancipatiedynamiek is dat burgers steeds vaker hinder ondervinden van het instituut overheid. De overheid is de uitvoerder van allerlei taken die mensen steeds vaker makkelijker en eenvoudiger zelf kunnen uitvoeren. Deze mensen willen de ruimte om zelfredzamer en slagvaardiger te kunnen handelen. Burgers willen dat de overheid een stap terug doet, dat de overheid hen ruimte geeft om het eigenaarschap over hun eigen leven te voeren.
Ruimte maken voor emancipatie vraagt om menslievendheid van de ander. Emanciperen is ruimte geven aan de ander, zodat de ander zich kan ontwikkelen en kan meedoen. De noodzaak van menslievendheid manifesteert zich het sterkst in de zorg voor heel kwetsbare mensen, want daar is de neiging groot om het voor hen te regelen en het leven van hen over te nemen. Terwijl de waarde van je eigen keuzes kunnen maken juist in hun situatie groot is.

2) Nieuwe waarden en verbindingen

Een tweede reden voor de toenemende aandacht voor zelfregie is dat burgers zoeken naar nieuwe waarden en nieuwe sociale verbindingen. Individualisering heeft de afgelopen jaren een stempel gedrukt op hoe wij leven. Tegelijkertijd is er sprake van een tegenbeweging, een beweging die spontaan ontstaat, net als het patroon in de spreeuwengroep. Steeds meer mensen gaan op zoek naar nieuwe sociale verbindingen, geven vorm en inhoud aan samenleven en samenwerken op basis van wederkerigheid. We zien dat deze beweging zich verbindt aan het terugnemen van ruimte en verantwoordelijkheden die de overheid van burgers heeft overgenomen toen het de verzorgingsstaat ontwikkelde. Zo ontstaat een koppeling tussen zelfregie en nieuwe collectieven. De snelle opkomst van allerlei lokale coöperaties is hier een mooie illustratie van: zorgcoöperaties, energie- en voedselcoöperaties.

3) Budgettaire krapte

De manier waarop we de afgelopen decennia het sociale domein, onze gezondheidszorg en onze sociale zekerheid hebben vormgegeven, dreigt onbetaalbaar te worden of is dat deels al. Is er sprake van verkeerde prioriteiten bij de overheid? Of bij de burgers zelf? Nee. Om een duurzaam stelsel van sociale voorzieningen te waarborgen, moet het echt anders.
Budgettaire krapte is een feit en dwingt ons te zoeken naar een nieuwe rolverdeling tussen de overheid, burgers en uitvoeringsorganisaties. Dankzij deze dynamiek is de noodzaak tot en de ruimte voor zelfredzaamheid van burgers groter dan ooit. Er wordt daarom steeds meer een beroep gedaan op de burgers. De overheid wil niet dat burgers alleen meepraten, maar vooral ook meedoen. Ze willen burgers medeverantwoordelijk maken voor maatschappelijke opdrachten. Een belangrijke vraag die daarbij gesteld wordt is: 'Wat kunt u zelf doen?' Tegelijkertijd zegt de burger: 'Als ik meer zelf moet doen en meer bijdraag, dan wil ik ook meer invloed op wat we doen en hoe we dat doen.' Ook dat is wederkerigheid. Het is onvermijdelijk dat het contract tussen burgers en de overheid verandert.

Een leerling met een leermeester in Prins Heerlijk's eigen kaas- en delicatessenwinkel aan het Stadhuisplein in Tilburg.

De drie krachten komen samen in een model dat wij noemen 'de schroef van zelfregie' (zie figuur 1). In elke situatie waarin wordt gestreefd naar meer zelfregie en eigen kracht is één of meer van de krachten van de schroef actief. De hamvraag is telkens: worden de krachten op de juiste manier ingezet? Past wat we nastreven bij de manier waarop we het aanpakken?

Op zoek naar balans

De drie decentralisaties die op 1 januari 2015 van kracht worden, doen een stevig beroep op zelfregie en eigen kracht van mensen. De overheveling van verantwoordelijkheden en bevoegdheden naar de gemeenten is ook bedoeld om aanzienlijke besparingen te realiseren. Er wordt budgettaire schaarste gecreëerd. Dat is niet op voorhand negatief. De vraag is wel of en zo ja op welke wijze de andere krachten in de schroef van zelfregie (zie figuur hiernaast) worden benut bij het realiseren van verandering. Is er sprake van balans? Voor ons boek interviewden we veel mensen. Een aantal van hen doet krachtige uitspraken op over het vraagstuk van de balans. Zo zegt Aline Saers, directeur van Per Saldo, de belangenvereniging van mensen met een persoonsgebonden

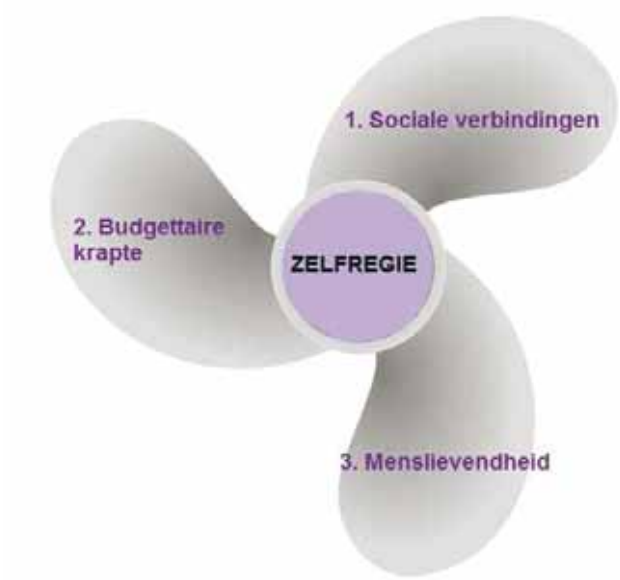

De schroef van zelfregie.

budget: 'Zelfregie en eigen kracht zijn vervuilde begrippen geworden. Iedereen heeft er inmiddels zijn eigen inhoud aan gegeven. Gemeenten misbruiken de begrippen om bezuinigingen door te voeren. Je moet kortweg steeds meer zelf gaan doen.' Saers' conclusie over de aanpak van zelfregie en eigen kracht, ingezet vanuit een top-downbenadering: 'Als zelfregie en eigen kracht worden ingezet vanuit financiële motieven, dan bereik je een averechts effect: mensen zetten de hakken in het zand. Je drijft partijen uit elkaar in plaats van dat er partnership ontstaat.'

Prins Heerlijk

Kun je budgettaire schaarste en emancipatie succesvol combineren? Kun je via nieuwe sociale verbindingen eenvoudige oplossingen realiseren die mensen versterken in de zeggenschap over hun dagelijks eigen leven? Jazeker! Pameijer in Rotterdam begon tien jaar geleden met het opleiden van mensen met een psychische beperking tot ervaringsdeskundige. De inzet van deze nieuwe medewerkers resulteert in aan manier van werken die cliënten meer invloed geeft op hun eigen leven. De werkwijze blijkt ook goedkoper te zijn.
Een mooi voorbeeld is het initiatief Prins Heerlijk in Tilburg. Hier volgen meer dan 120 jongeren een beroepsopleiding op mbo-niveau, variërend van niveau 1 tot en met 4. Het gaat om jongeren die in hun korte leven al vaak te horen hebben gekregen dat een dergelijke opleiding en aansluitend betaald werk er voor hen niet in zit. Het zijn jongeren die veel 'faalervaringen' hebben meegemaakt, ervaringen die aansluiten bij de conclusies die professionals trekken voor hen en over hen. Nu blijken deze jongeren heel wat in hun mars te hebben. Ella Buize, oprichter van Prins Heerlijk, zegt: 'Onze vraag is: op welke manier kun jij als jongere met een beperking het beroep dat je ambieert leren en er betaald werk in vinden? Als we dat voor een jongere duidelijk hebben, dan ontwikkelen we een leerroute op maat voor jou.'
Prins Heerlijk schenkt aandacht aan de kwaliteiten van de jongeren én heeft oog voor de zakelijke kant, doordat het een groot netwerk van werkgevers opbouwt. Zo slaagt Prins Heerlijk erin veel jongeren op te leiden en te begeleiden naar betaald werk. De aanpak scoort op alle drie de krachten van de schroef van zelfregie. Het resultaat is goedkoper en duurzamer dan regulier onderwijs en re-integratietrajecten en bespaart op langere termijn veel leed en uitkeringsgelden.
Ons boek *Zelfregie en eigen kracht* biedt nog meer praktijkvoorbeelden en gesprekken met koplopers in de leefgebieden wonen, werken, welzijn en zorg. Allemaal zijn ze concreet en praktisch aan de slag om met mensen vorm te geven aan het versterken van zelfregie en eigen kracht.

Het boek *Zelfregie en eigen kracht – De burger in regie op de leefgebieden wonen, werken, welzijn en zorg* is uitgegeven door Tom de Haas Consultancy BV en is te bestellen via info@tomdehaas-consultancy.nl

Moed

De uitdaging voor de (lokale) overheid is om niet als een konijn gevangen te worden in de koplampen van de budgettaire krapte. Het vraagt bestuurlijke moed om initiatieven te stimuleren en faciliteren die vertrekken vanuit de leefwereld van mensen, vanuit krachten als menslievendheid en emancipatie en die bijdragen aan het realiseren van een hogere toegevoegde waarde in combinatie met lagere kosten. Het vraagt professionele moed om bestaande werkwijzen te verlaten, nieuwe rollen en competenties in te vullen en te werken met een kleiner team van professionals. Het vraagt van burgers moed om de verzorgingsstaat achter je te laten en de ruimte in te vullen die past bij zelfregie en eigen kracht.

Tom de Haas is zelfstandig adviseur en hij schrijft over het sociale domein. Inge Broere is beleidsadviseur bij SDW Zorg in Roosendaal. ▲

Vaste columnist Wim Peters is juridisch adviseur bij StimulanSZ, een onafhankelijke stichting die gemeenten ondersteunt bij het ontwikkelen en uitvoeren van een goed lokaal beleid voor de sociale zekerheid.

Ik krijg een beschikking. Kan

Het tumult over de hulp bij het huishouden houdt aan en er zijn steeds meer gemeenten die daarbij overgaan tot het versturen van beschikkingen. Kunnen gemeenten nu al beschikkingen sturen die over het jaar 2015 gaan? En als zij iets stopzetten, is er dan ook zoiets als een overgangstermijn die ze in acht moeten nemen?

Nog heel even en dan is de Wmo 2007 niet meer en is de Wmo 2015 van kracht. Dat is alle twee geregeld in de Wmo 2015, en wel in artikel 8.9. Voor wat betreft de huidige Wmo 2007 geldt:
'1. De Wet maatschappelijke ondersteuning wordt ingetrokken, onverminderd de rechten en verplichtingen die onmiddellijk voor het tijdstip waarop artikel 2.1.1 in werking is getreden, voor betrokkene zijn verbonden aan een met toepassing van de Wet maatschappelijke ondersteuning door het college genomen besluit waarbij aanspraak is verstrekt op een individuele voorziening in natura of het ontvangen van een persoonsgebonden budget dan wel een financiële tegemoetkoming.'
Vrij vertaald: de wet houdt op van kracht te zijn, maar de beschikkingen die genomen zijn onder de wet houden hun rechtskracht. Wil de gemeente dat veranderen, dan moet er een nieuwe beschikking komen. Komt er geen nieuwe beschikking, dan blijft de oude beschikking van kracht. Een heldere en praktische oplossing om te voorkomen dat bij gelijke voorzieningen beschikkingen verzonden zouden moeten worden. Maar wat niet meer kan, is in 2015 een Wmo 2007-beschikking sturen: de Wmo 2007 is niet meer.

Geen rechtsgrond

Dan de Wmo 2015. Daarover is een apart besluit gepubliceerd in het Staatsblad: Stb. 2014 nr. 281. Dat besluit regelt dat een aantal artikelen al de dag na publicatie van dat besluit (9 juli) van kracht zijn geworden. Dat zijn de artikelen over het voor 1 november moeten hebben van een beleidsplan en een verordening, en nog wat meer zaken. Die artikelen zijn van kracht, dus die gelden al sinds 9 juli. Maar de belangrijke artikelen die gaan over het verstrekken van een maatwerkvoorziening (artikel: 2.3.1 'Het college draagt er zorg voor dat aan personen die daarvoor in aanmerking komen, een maatwerkvoorziening wordt verstrekt') gaan pas werken vanaf 1 januari 2015. Dus het verstrekken van maatwerkvoorzieningen kan pas vanaf 1 januari 2015. Ook het op basis van de Wmo 2015 wijzigen van de rechten die iemand onder de Wmo 2007 heeft ontvangen, kan pas per 1 januari 2015 (praktisch is dus de eerste mogelijkheid vrijdag 2 januari 2015).
Een beschikking die na 1 januari iemands rechten en plichten vaststelt, kan niet al in 2014 worden verzonden, want die beschikking heeft geen rechtsgrond. Wel kun je in 2014 informatieve briefjes sturen waarin je aangeeft dat er in 2015 iets gaat veranderen. Maar dat zijn geen beschikkingen, dat zijn

Een informatieve brief zegt niets over iemands rechten

dat eigenlijk wel?

algemene briefjes. Iemand weet pas dat het in *zijn individuele situatie* ook geldt als hij of zij een beschikking heeft ontvangen.

Overgangstermijn

Normaal is het zo dat als er iets verandert er een overgangstermijn wordt gehanteerd. Daar heeft de Centrale Raad van Beroep in zijn jurisprudentie vaste regels voor. Die regels zijn voor het laatst onder de Wet voorzieningen gehandicapten op grote schaal gebruikt, maar ze zijn er wel. Deze regels luiden: bij een geringe wijziging geldt een overgangstermijn van drie maanden, bij een meer ingrijpende wijziging zes maanden. Of een wijziging gering of ingrijpend is, hangt af van het bedrag. Bij een klein bedrag (enkele euro's of enkele tientjes aan euro's) geldt de termijn van drie maanden, bij honderd euro of meer zes maanden. Bij het stopzetten van hulp bij het huishouden gaat het om honderden euro's, dus geldt de zes maanden.

Kun je nu zeggen: 'Wij sturen een brief vóór 1 juli 2014 dat er iets gaat veranderen. Dan weet men het al, en geldt het halve jaar in 2014 vanaf 1 juli 2014'? Neen, om twee redenen niet.

Allereerst omdat een informatieve brief niets zegt over iemands rechten. Daar is een beschikking voor. Bij een informatieve brief kun je als burger nog denken: 'Dat geldt niet voor mij'. Maar bij een beschikking weet je zeker dat het voor jou geldt. Dus alleen als er een beschikking gestuurd wordt op 2 januari 2015 mag je verwachten dat de hulp kan stoppen op 1 juli 2015. Maar dan moet die beschikking niet pas op 30 januari komen, want dan stopt de hulp pas op 1 augustus.

En de tweede reden is dat je dan geen mogelijkheid hebt in bezwaar en beroep te gaan. Dus kan de brief niet gelden als iets dat je rechten verandert, en dus kan daarmee ook een overgangstermijn niet veranderen.

Ik kan me niet aan de indruk onttrekken dat deze basale regels over inwerkingtreden van de nieuwe Wmo 2015 en te hanteren overgangsrecht door veel gemeenten niet in acht worden genomen. Jammer, want de regels zijn toch gewoon bekend en de consequentie kan zijn dat je denkt besluiten te hebben verzonden, maar dat die besluiten geen rechtskracht hebben. En voor burgers geldt dat ze langzamerhand niet meer weten waar ze aan toe zijn.

Help Alzheimer overwinnen. Dan hoeft niemand zichzelf te verliezen.

1 op de 5 mensen krijgt dementie, waarvan Alzheimer de meest voorkomende vorm is.
www.alzheimer-nederland.nl

alzheimer nederland

In memoriam Conny Bellemakers

Op 31 oktober is Conny Bellemakers – sinds 2009 columniste van ons blad – overleden. 54 jaar was ze pas.
Ik heb Conny tweemaal ontmoet. De eerste keer was bij haar thuis, voor een interview in *Wmo Magazine*. Mooi om te zien was ze – kijk maar naar de foto op deze pagina's, gemaakt door onze huisfotografe Goedele Monnens. Dat haar lichaam door vele ziektes in verval was, zag je aan Conny niet af. Prettig om naar te luisteren, dat was ze ook. Ze formuleerde zeer zorgvuldig – een zeldzaamheid waar ik als journalist altijd dankbaar voor ben, want het scheelt heel veel tijd tijdens de uitwerking. Dat Conny zo zorgvuldig formuleerde was geen toeval. Zorgvuldigheid kenmerkte de manier waarop ze naar de wereld keek.

Wat doen belangenbehartigers van mensen met een fysieke beperking als ze mensen zonder beperking willen laten ervaren hoe het voelt om met een beperking door het leven te gaan? Dan doen ze de 'onbeperkten' een blinddoek om en geven hen een blindengeleidenstok: 'Zo, en loop nu maar eens de stad in.' Of ze zetten hen in een rolstoel: 'Succes!' En steevast schrikken de onbeperkten zich te pletter: 'Dus zó is het om met een beperking door de stad te gaan, door het leven te gaan. Wat een ellende.'
Als je een tekst van Conny las, dan wist je hoe het was om te leven met een beperking in Nederland. Het was (bijna) alsof je zelf in haar rolstoel zat. 'Burgers met een handicap,' zo mailde ze me in april van dit jaar, 'worden niet geacht behoefte te hebben aan toiletbezoek, onderweg in treinen, in gebouwen, tijdens vergaderingen, sportactiviteiten etc. Indien zij die problemen wel hebben, dan dienen zij deze achter hun eigen voordeur zelf op te lossen.' Het leidde tot een column met de titel 'Poepen tijdens extreem systeemgeweld'. Conny zei waar het op stond.

'De cliënt komt helemaal niet in beeld!' Dat was de kop boven haar eerste tekst in *Wmo Magazine*. Dat zou haar boodschap zijn en blijven. De verleiding is groot om haar uitgebreid te citeren. Ik geef daaraan graag toe!
In 2009: 'De Wmo richt zich op participatie, maar daarbij zijn beelden en opvattingen van bestuurders en beleidsmakers dominant, niet de dagelijkse activiteiten van burgers met makke.'
In 2010: 'Misschien zijn de stereotiepe beelden van ziek en zondig, uitkeringsgerechtigd en frauduleus, zwak en incompetent zó dominant dat lokale burgers en bestuurders eenvoudigweg niet in staat zijn een andere werkelijkheid te zien? Hoe valt de aanhoudende negatieve aanpak van burgers met een pgb anders te verklaren?'
In 2011: 'Het CIZ bood mij vorig jaar, toen ik telefonisch meldde kanker te hebben, al een verblijfsindicatie aan. Die heb ik vriendelijk doch beslist geweigerd; ik redde het prima met het mij toegekende budget. Maar vooralsnog lijkt een verblijfsindicatie de enige manier om het PGB te kunnen houden. Ik vrees alleen dat het een springplank is richting verpleeghuis.'
In 2012: 'Politici, beleidsmakers, zorgfinanciers, zorgaanbieders en collectieve belangenbehartigers hebben de mond vol van "zelfredzaam zijn", "eigen verantwoordelijkheid , "mondige cliënt", "inspraak en medezeggenschap", "zelfmanagement in het kader van medische ketenzorgprogramma's". Verdwaasd luister ik naar hen. Hun beleidsprincipes en beleidspraktijken spreken elkaar finaal tegen. Ik ken gezonde burgers die compleet zouden doordraaien.'
In 2013: 'Mijn borstkanker is nu volop uitgezaaid in mijn skelet. Wervels zijn ingezakt en er zitten scheurtjes in botten. Dagelijks werk ik me drie slagen in de rondte. Doe ik dit niet, dan denk ik dat ik snel zal overlijden.'
In 2014, haar laatste woorden voor ons blad: 'Als ik aan de toekomst van langdurig hulpbehoevende burgers denk, dan houd ik mijn hart vast. Zullen zij en hun intimi nog gehoord en gezien worden? Qua emoties, gedachten, waarden en normen, gewenste dagindeling, bezoek, medische behandelingen, zorg en ondersteuning, woonsituatie... alles wat voor mij het leven nog steeds de moeite waard maakt? Ik vrees dat onder druk van de bezuinigingen de levensgebeurtenissen en -ervaringen van hulpbehoevende burgers het onderspit delven ten faveure van het mantelzorgbeleid en ander zorgsysteemgeweld van overheden en instanties.'

De tweede keer dat ik Conny ontmoette was afgelopen zomer, in Utrecht. Ze had het idee gelanceerd voor een interview met geestverwanten: Annemieke Bökkerink (bestuurslid vereniging van pgb-houders Per Saldo, voormalig voorzitter Gehandicaptenraad), Yolan Koster (wethouder sociaal domein in Woerden) en Aline Saers (directeur Per Saldo). 'Ik heb al jaren vijf vaste medewerkers,' zei Conny tijdens dat gesprek. 'Ze zijn met mij meegegroeid, kennen mijn medisch dossier, mijn zorgperikelen. Thuis, in de bus, in de trein: zij weten wat ik nodig

‘Het schrijven heeft voorkomen dat ik begon te gillen’
E-mail van Conny Bellemakers, juli 2014.

heb. Ik wil dat team graag behouden. Maar het staat allemaal op losse schroeven door de transities. Dat bezorgt me slapeloze nachten en paniekaanvallen. Het is niet mijn terminaliteit die me angst bezorgt, maar deze onzekerheid.’
Aan Conny’s onzekerheid is een einde gekomen. Niet omdat de transities soepel verlopen, maar omdat Conny ze niet meer zal meemaken. Wat zullen we Conny’s zorgvuldigheid in deze spannende periode missen. Juist nu. Juist nu we er meer dan ooit aan herinnerd zouden moeten worden dat beleid altijd over slechts één ding gaat: mensen. ▲

Zorgtotaal

18 - 20 maart 2015

Jaarbeurs **Utrecht**

GRATIS TOEGANG? Ga naar zorgtotaal.nl

voeding • verpleging • facilitair • hulpmiddelen • inrichting • domotica

#ztt15

Jaarbeurs